

SAMSUN MÜZESİNDEN RÖLİKER (ENKOLPION) HAÇLAR

RELIQUARY (ENKOLPION) CROSSES FROM THE SAMSUN MUSEUM

Orhan Alper Şirin *

Öz

Bu çalışmada, Samsun Müzesi koleksiyonunda yer alan ve geniş bir kronolojik aralığa yayılan Bizans Dönemi metal buluntuları içerisinde önemli bir grubu teşkil eden, 39 adet bronz röliker (Enkolpion) haç ele alınmıştır. Hristiyanlık inancında kutsal emanetlerin (rölik) muhafaza edildiği ve taşıyıcısını kötülüklerden koruduğuna inanılan bu objeler; form özellikleri, yapım teknikleri ve ikonografileri açısından detaylıca incelenmiştir. Çalışma kapsamında tamamı Latin haçı formunda olan röliker haçlar, işlenen figür, yazıt ve motiflere göre beş ana grup altında sınıflandırılmıştır. Eserlerin tarihlendirilmesinde, kontektleri bilinmediği için genellikle Anadolu, Balkanlar ve Konstantinopolis kökenli benzer örneklerle ve müze buluntularıyla karşılaştırmalı analogi yöntemi kullanılmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, koleksiyondaki haçların büyük bir çoğunluğunun Orta Bizans Dönemi'ne (MS 10.-12. yüzyıllar arasında) tarihlendiği saptanmıştır. Teknik açıdan kalıba döküm, kazıma, kabartma, savat (Niello), stampa ve gümüş kakma gibi yöntemlerin kullanıldığı eserler arasında, Daniel ve İlyas gibi nadir betimlemeler ile bronz çerçeve içine yerleştirilmiş savatlı gümüş plakalardan oluşan, form ve işleniş açısından koleksiyonda dikkat çekici olan örnekler öne çıkmaktadır. Sonuç olarak ele alınan bu röliker haçlar, Bizans dünyasındaki inanç pratiklerini, maden tekniklerindeki çeşitliliği ve merkez-taşra atölyeleri arasındaki üretim şeklini yansıtan veriler sunarak, literatüre değerli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Samsun Müzesi, Röliker Haç, Enkolpion, Bizans Dönemi, İkonografi

Abstract

In this study, 39 bronze reliquary (Enkolpia) crosses, which constitute a significant group among the Byzantine period metal finds spanning a wide chronological range in the Samsun Museum collection, are examined. These objects, believed to house sacred relics and protect the bearer from evil in the Christian faith, have been analyzed in detail in terms of their formal characteristics, production techniques, and iconography. Within the scope of the study, the reliquary crosses—all of which are in the form of a Latin cross—are classified under five main groups based on the depicted figures, inscriptions, and motifs. Due to the lack of known archaeological contexts, the method of comparative analogy with

*MA., Samsun Müze Müdürlüğü, Samsun/TÜRKİYE, alpersirin84@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3773-939X (Makale Gönderim Tarihi: 03.01.2026, Makale Kabul Tarihi: 10.02.2026).

similar examples from Anatolia, the Balkans, and Constantinople, as well as other museum finds, was primarily utilized for dating the artifacts. As a result of the evaluations, it was determined that the majority of the crosses in the collection date to the Middle Byzantine Period (between the 10th and 12th centuries AD). Among the artifacts—where techniques such as casting, engraving, relief, niello, stamping, and silver inlay were employed—notable examples include rare depictions such as the Prophets Daniel and Elijah, as well as pieces consisting of niello-decorated silver plates set within bronze frames, which are particularly striking in terms of form and craftsmanship. Consequently, these reliquary crosses provide data reflecting religious practices, diversity in metal arts, and production patterns between central and provincial workshops in the Byzantine world, thus offering valuable contributions to the literature.

Keywords: *Samsun Museum, Relicarious Cross, Enkolpion, Byzantine Period, Iconography*

Giriş

Samsun Müzesi, arkeolojik eser koleksiyonu bakımından bölgenin en zengin envanterlerinden birine sahiptir. Bu zenginliğin içinde altın, gümüş, bronz, pirinç ve demir gibi çeşitli metallerden üretilmiş ve geniş bir kronolojik aralığa yayılan eserlerin yeri ayrıdır. Müze koleksiyonunda önemli bir grubu oluşturan metal buluntular arasında, bu çalışmanın da konusunu teşkil eden bronzdan yapılmış röliker haçlar, çeşitlilik ve nitelik açısından dikkat çekici bir sunum sergilemektedir. Hristiyan inancında önemli bir yer tutan bu haçlar, form özellikleri ve ikonografileri üzerinden değerlendirilerek dar bir tarih aralığına yerleştirilmeye çalışılmıştır. Asıl amacımız, Anadolu ve çevresinde yoğun olarak ele geçen bu eser grubunun Samsun Müzesi'ndeki yansımalarını ve bölgesel benzerliklerini ortaya koyarak tipolojik ve ikonografik açıdan değerlendirip literatüre katkı sağlamaktır.

Kökeni, MÖ 4. binyıla dek uzanan ve farklı kültürlerde çeşitli sembolik anlamlar yüklenen haç formu, Hristiyanlık öncesinde

Persler tarafından bir cezalandırma aracı olarak kullanılmış ve bu kullanım, Roma Dönemi'ne kadar sürmüştür (Elyiğit, 2022: 176-177). Haçlar zamanla, Erken Roma İmparatorluğu'nda dinsel ayinlerde ve zafer törenlerinde kullanılan "Tropaeum" ve "Vexillum" gibi askeri sancaklar ile sembollerin yerini almaya başlamıştır (Acara Eser, 2010: 28; Koçyiğit, 2018: 111; Metin, 2019: 414). Kaisareialı tarihçi Eusebius, "Vita Constantini" adlı eserinde bu dönüşümü şu olayla temellendirir: Büyük Constantinus, 8 Ekim 312'deki Milvian Köprüsü Savaşı öncesinde rüyasında gördüğü İsa ile gerçekleşen diyalog sonrasında askerlerin kalkanlarına ve flamalarına (Labarum), "☩" (Khristogram) işaretini işletirmiş ve bu olayla birlikte haç, tanınan ve kabul gören bir sembol haline gelmiştir (Özdemir & Öztaşkın, 2010: 490; Taş & Özcan, 2015: 249-250).

Hristiyanlıkta, özel günlerde gerçekleştirilen dini törenlerde ve litürjik alaylarda haç taşınması bir gelenek halini almıştır (Metin, 2019: 414). Bu bağlamda haç, Hristiyan ikonografisinin en kutsal sembolü olarak öne çıkmaktadır. Yalnızca bir simge

olmanın ötesinde haçlara Tanrı'nın sevgisini, insanın kurtuluşunu ve diriliş umudunu yansıtan derin bir teolojik işlev yüklenmiş ve bu durum Bizans dünyasında haçın yaygın olarak kullanılmasına ve dinsel-sivil yaşam için tasarlanmış çeşitli formların doğmasına kaynaklık etmiştir (Çakmakçı, 2017: 53). Grek, Latin, Malta, Potent, Petrus ve Ankh Haçları ile Staurogram ve Khristogram gibi formlar haçlarda yaygın tipolojiyi oluşturmuş ve bu formlar, tören/takdis haçı, adak haçı, pendentif ve röliker haçlar olarak kullanım amaçlarına göre çeşitlenmiştir (Yıldırım, 2023: 132).

Çalışmamızda yer alan örnekler, Latin haçı formunda olup “röliker” işlevi görmektedir. Hristiyan inancında İsa'ya, azizlere veya din şehitlerine (Martir) ait beden parçaları ya da onların temas ettiği kutsal nesneler “rölik” olarak tanımlanırken; bu kutsal emanetlerin muhafaza edildiği kaplar ise “röliker” olarak adlandırılmıştır (Buyruk, 2013: 136-144; Çakmakçı, 2021: 239). Bu kaplar, haç formunda tasarlandığında ise “röliker haç” —bazı yayınlarda ‘haç röliker’ (Çakmakçı, 2017: 52, kn. 47)— olarak anılmıştır.

Genel bir ifadeyle röliker haçlar, Hristiyanlıkla ilgili temaların işlendiği, boyunda taşınan minyatür kaplar, madalyonlar ve pendentif haçlar gibi Yunanca’da “göğüs üzerinde” anlamına gelen “Enkolpion” grubuna dâhildir (Sayın & Seçkin, 2023: 510). İçerdikleri kutsal emanetler vasıtasıyla taşıyıcısını hastalıklara ve kötülöklere karşı koruduğuna ve şifa verdiğine inanılan (Apotropaik) röliker haçlar, Bizans Dönemi boyunca çok çeşitli formlarda üretilmiştir (Çakmakçı, 2017: 53). Erken örnekleri MS 6. yüzyıla dek uzanan

röliker haçlar (Ениосова & Лувкина, 2012: 62), Orta Bizans Dönemi’nde yaygın olarak kullanılmış ve MS 12. yüzyılda dini kıyafetlerin resmi bir parçası haline gelmiştir (Sıddıki, 2023: 569). Ortodoks geleneğinde önemli bir yere sahip olan bu haçları, kullanım amaçları dışında değerli kılan bir diğer unsur da üzerlerindeki figür, sembol, yazıt ve monogramlar olmuştur (Buyruk, 2013: 137; Metin, 2019: 415).

Röliker haçların üretiminde kullanılan pişmiş toprak (kil) kalıplar, zamanla atölyelerin üretkenliğini artırmak amacıyla yerini taş kalıplara bırakmıştır (Pitarakis, 2006: 45). Genellikle bronz döküm tekniğiyle üretilen bu haçların kapaklarında yoğun olarak kazıma ve kabartma teknikleri kullanılmıştır. Bunların yanı sıra savat (Niello), yaldız, delik işi (ajur) ve renkli taş kakma gibi tekniklerde görülmektedir (Buyruk, 2014: 127-135). İçerisine rölik konulabilmesi amacıyla yüksek kenarlı tasarlanan iki kapağın birleştirilmesiyle oluşturulan bu haçların dikey kollarında, açılıp kapanmayı sağlayan menteşe aksamaları bulunur. Üst dikey koldaki menteşe üzerinde ise bir askı halkası yer alır. Bu halka aracılığıyla röliker haçların kayış, ip veya zincir yardımıyla boyunda taşındığı anlaşılmaktadır (Pitarakis, 2006: 30; El-yiğit, 2022: 184).

Röliker haçlar, arkeolojik kazılarda bazen iskeletin boyun veya göğüs kısmında bulunsa da boyutlarına bağlı artan ağırlıkları nedeniyle sadece “göğüs haçı/Enkolpion” olarak kullanılmamıştır. Hacı adayları tarafından kutsal topraklardan “haç hatırası” olarak getirilen röliker haçlar; evlerde muhafaza edilmiş veya cenaze törenlerinde

ölen kişinin eline ya da göğsüne yerleştirilmiştir (Çakmakçı, 2021: 240, dn. 13). Ayrıca bu objeler kiliselere adak olarak sunulmuş (Çakmakçı, 2017: 53), kemerlere asılarak kullanılmış (Yaşar & Yavuz, 2022: 63), miras olarak aktarılmış (Pitarakis, 2006: 17), birer rütbe göstergesi sayılmış ve kişiler arası bağları güçlendirdiği için sözlü anlaşmalarda bağlayıcı bir unsur olarak kabul edilmiştir (Sayın & Seçkin, 2023: 515-517).

İkonografik açıdan incelendiğinde, röliker haçların ön yüzlerinde genellikle çarmıha gerilmiş İsa, arka yüzlerinde ise orans (dua) duruşta Meryem veya aziz figürleri yer almaktadır. Meryem figürünün bulunduğu örneklerde, yatay kollarda bazen dört İncil yazarı (Evanjelistler), başmelek veya aziz büstleri işlenmiştir (Çetin, 2015: 18). İsa ve Meryem dışında en çok tasvir edilen figürler, Aziz Georgios, Aziz Nikolaos, Aziz Ioannes, Aziz Theodoros ve Başmelek Mikail olarak karşımıza çıkmaktadır (Çakmakçı, 2017: 54). İkonoklazma (Tasvir Kırıcılık) Dönemi sonrasında üretimleri artan röliker haçlar (Çakmakçı, 2021: 239-247), Anadolu'dan Suriye-Filistin'e, Rusya'dan Yunanistan'a, Balkanlar'dan Güney İtalya'ya dek uzanan geniş bir coğrafyada yapılan arkeolojik kazılarda gün yüzüne çıkmaktadır (Pitarakis, 2006: 17). Bununla birlikte röliker haçların yoğun olarak Konstantinopolis ve Anadolu kökenli atölyelerde üretildiği genel görüş olarak kabul edilir (Sıddıki, 2023: 569). Figürlerin yüz işlenişleri, duruş detayları ve kıyafet kıvrımlarındaki üslup farkları, bu haçların ana üretim merkezlerine bağlı yerel veya yan atölyelerde üretildiğinin bir göstergesi sayılmıştır (Sıddıki, 2023: 569).

Samsun Müzesi Röliker (Enkolpion) Haçları

Röliker haçlar, toplumun her kesimine hitap ettiği için oldukça yaygınlaşmış ve günümüze dek ulaşabilmişlerdir (Pitarakis, 2006: 25). MS 6. yüzyıldan sonra haç formunda rölikerler ortaya çıkmış (Pitarakis, 2006: 23, 25) ve bu formun kullanımı, MS 10.-12. yüzyıl arasında yaygınlık kazanmıştır (Şahin, 2010: 79). Bu yaygın kullanımın izlerini, Samsun Müzesi koleksiyonunda da görmek mümkündür. Çalışmamız kapsamında, tamamı Latin haçı formunda olan toplam 39 adet röliker haç incelenmiştir. Genellikle kazıma tekniğinin uygulandığı bu örneklerin bir kısmında kabartma, bazı örneklerde ise savat ve kakma teknikleriyle karşılaşmıştır. İkonografik olarak çeşitlilik gösteren bu eserler, kendi içinde gruplandırılmış ve analogik karşılaştırmalarla tarihlendirilmeye çalışılmıştır. Katalogdaki eserler ikonografileri, yazıtları ve motifleri açısından beş ana başlık altında toplanmıştır (Grafik 1-2). Ayrıca gövde ve askı halkası tipolojilerinde Pitarakis'in sınıflandırması temel alınmıştır (Çizim 40-41).

1. İsa ve Meryem İkonografili Röliker Haçlar (Kat. No. 1-13)

Bu grup, Bizans Dönemi röliker haçları arasında en sık rastlanan ve standartlaşmış tipolojiyi temsil eder. Kat. No. 1-13 arasındaki örneklerin ön yüzünde çarmıha gerilmiş İsa, arka yüzünde ise orans duruşta Meryem figürü yer almaktadır. Teknik açıdan, Kat. No. 1-5 aralığındaki örneklerde döküm sonrası ikinci aşama olarak kazıma tekniği uygulanmıştır. Kat. No. 6-8 ve 10-

13'teki örneklerde ise dökümle elde edilen kabartma figürler, kazıma tekniğiyle detaylandırılmıştır. Kat. No. 9'da ise figürler sadece dökümle elde edilen kabartma tekniğiyle verilmiştir. Kat. No. 12 ve 13'teki örneklerde daha detaylı bir kompozisyon görülür. Ön yüzde kabartma tekniğiyle işlenen çarmıha gerilmiş İsa'nın sağında Meryem, solunda ise Aziz Ioannes figürü yer alırken; bu örneklerden birinin arka yüzünde orans duruşta Meryem ve İncil yazarları tasvir edilmiştir.

2. Meryem, Aziz, Melek, Daniel ve İlyas İkonografili Röliker Haçlar (Kat. No. 14-31)

Bu gruptaki röliker haçlarda, kişisel kullanımda koruyucu niteliğiyle ön plana çıkan kutsal figürler tercih edilmiştir. Kat. No. 14 ve 15'in ön yüzünde kazıma tekniğiyle yapılmış orans duruşta Meryem figürü bulunurken, arka yüzünde geometrik motifler ve aplike edilecek yuvalar yer almaktadır. Kat. No. 16 ve 17'nin ön yüzünde orans duruşta Meryem ve arka yüzde Aziz Georgios figürü işlenmiştir. Kat. No. 18 ve 19'daki örneklerin ön yüzünde ise orans duruşta Aziz Georgios yer alırken, arka yüzlerinde taş, cam ya da metalden yapılmış madalyonların aplike edildiği yuvalı bir düzenleme görülmektedir.

Kat. No. 20'de ön yüzde Aziz Georgios, arka yüzde Aziz Theodoros; Kat. No. 21'de ise Aziz Gregorios; Kat. No. 22'nin ön yüzünde orans duruşta Meryem, arka yüzünde Başmelek Mikail ve Kat. No. 23'te ise orans duruşta Aziz Ioannes figürü işlenmiştir. Eski Ahit figürlerinden Kat.

No. 24'te Daniel ve daha karmaşık sahnelerin görüldüğü Kat. No. 25-28'de ise Meryem ve kucağında çocuk İsa ile yanlarda İncil yazarları ve azizler yer alır. Kat. No. 29'da İncil tutan bir aziz figürü; Kat. No. 30'un ön yüzünde ise İlyas ve arka yüzünde aplike edilecek yuvalar bulunmaktadır. Kat. No. 31'de ise ön yüzde madalyon içinde cepheden işlenmiş bir aziz ve arka yüzünde geometrik motifler vardır.

Teknik açıdan, Kat. No. 14, 16, 19-27 ve 31'de döküm sonrası ikinci aşama olarak kazıma tekniği; Kat. No. 15, 18 ve 30'da ikinci aşama olarak aplike edilecek yuvalara kakma tekniği ve kazıma tekniği uygulanmıştır. Kat. No. 17'deki örnekte, ikinci aşama olarak savat tekniğiyle yapılmış plakaların aplike edilmesi ve detaylarda kazıma tekniği ile Kat. No. 28'deki örnekte ise ikinci aşama olarak kazıma tekniği ve üçüncü aşama olarak da gümüş kakma tekniği uygulanmıştır.

3. Geometrik Motifli Röliker Haçlar (Kat. No. 32-36)

Bu grupta figüratif anlatım yerine geometrik motifler tercih edilmiştir. Kat. No. 32'nin her iki yüzünde dairesel motifler, Kat. No. 33'te ise geometrik motiflerle birlikte aplike edilecek yuvalar bulunmaktadır. Kat. No. 34-36 arasındaki örneklerin ön yüzlerinde iç içe geçmiş halka motifleri (eş merkezli daireler) yer alırken, arka yüzlerinde herhangi bir motif ya da yazıt işlenmemiştir. Kat. No. 32, 34-36'daki röliker haçlarda, döküm sonrası ikinci aşama olarak kazıma tekniği ve Kat. No. 33'teki örnekte de ikinci aşama olarak kakma ve kazıma teknikleri bir arada kullanılmıştır.

4. Yazıtlı Röliker Haçlar (Kat. No. 37)

Kat. No. 37'deki röliker haçın ön ve arka yüzünde, kollar boyunca uzanan yazıtlar yer almaktadır. Herhangi bir ikonografik tasvir veya süsleme öğesinin bulunmadığı bu örnekte, yazıtlar, döküm işleminin ardından kazıma tekniğiyle işlenmiştir. Koleksiyondaki pek çok örnekte yer alan yazıtlar (Kat. No. 1-6, 11-12, 15-26, 28-29, 32) tasviri destekleyici bir unsur olarak kullanılırken, Kat. No. 37'deki yazıt temel tasarım öğesi olarak kullanılmış ve bu nedenle bu başlık altında değerlendirilmiştir.

5. Bezemesiz Röliker Haçlar (Kat. No. 38-39)

Bu başlık altında yüzeyinde herhangi bir figür, motif, yuva veya yazıt bulunmayan sade örnekler yer almaktadır. Bu formdaki röliker haçlar, döküm sonrası herhangi bir işleme tabi tutulmamış olup her iki yüzü bezemesizdir. Ayrıca, arka yüzleri bezemesiz olan Kat. No. 34 ve 35'teki örnekleri de bu grupta değerlendirmek mümkündür.

Eserler kontekst malzeme olmadıkları için tarihlendirmede analogi odaklı bir yöntem izlenmiştir. İncelenen örneklerin tamamı Latin haçı formunda olup, Kat. No. 17'deki gümüş plakalar haricinde diğer hepsi bronzdan yapılmıştır. Haçlarda uygulanan teknikler ve motiflerle birlikte ikonografiye ağırlık verilmiş ve yazıt şekli ile motifler karşılaştırılarak tarih aralıkları daha da daraltılmaya çalışılmıştır.

Karşılaştırmalar

İncelenen 39 eser, teknik ve ikonografik özellikleri doğrultusunda beş ana başlıkta sınıflandırılmıştır. Bazı eserler (örneğin geometrik motifli Kat. No. 14, 31, 33; halka motifli Kat. No. 13, 23-24, 34-36 veya Meryem figürlü Kat. No. 1-4, 14-16 vb.) birden fazla özelliği bünyesinde barındırmaktadır. Hem ikonografik sahneler ve yazıtları bir arada sunmaları hem de hem motifli hem de kakmalı işleme tekniklerine sahip olmaları nedeniyle bu çok yönlü örnekler, ortak bir değerlendirme mantığıyla bu başlık altında ele alınmıştır.

Kat. No. 1-5 arasında yer alan kazıma tekniğiyle işlenmiş, ön yüzünde çarmıha geçirilmiş İsa, arka yüzünde ise oransız duruşta Meryem figürünün tasvir edildiği Latin haçı formundaki röliker haçların benzer örneklerini pek çok müze ve koleksiyonda görmek mümkündür. Form ve işleniş olarak, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden MS 9.-11/12. yüzyıla (Aydın, 2003: 36, XV-XVI:abb. 6-8); Konstantinopolis ya da Anadolu'dan (Cotsonis & Kouroumalis, 2012: 7, no. 5) ve Balıkesir Kuva-yi Milliye Müzesi'nden (Sıddıki, 2023: 577-578, kn. 4, G. 4) MS 10.-11. yüzyıla; İzmir Selçuk Aziz John Bazilikası ve Bayındır'dan MS 10.-11. yüzyıl ile MS 11. ve MS 11. yüzyılın ilk yarısına (Pülz, 2020: 95-97, K. 39-40, 42-43, farbtaf. 35-37); Komana kazılarında MS 11. yüzyıl ve MS 11.-12. yüzyıla (Acara Eser, 2015: 169-170, kn. 3-4); Belçika Brüksel Kraliyet Sanat ve Tarih, Çek Cumhuriyeti Prag Ulusal, Sırbistan Belgrad Ulusal, Bulgaristan Varna Ulusal müzelerinden, Ankara Anadolu Medeniyetleri, İstanbul ve Antalya Arkeoloji müzelerinden, Yunanistan Atina Benaki,

Vatikan Hristiyan ve Kanada Toronto Üniversitesi müzelerinden, Fransa Etampes, İtalya Siena ve Yunanistan Selanik'teki özel koleksiyonlardan ve Ukrayna Herson Khersonesos Ulusal Arkeoloji ve Tarih Parkı ile Kuzey Sırbistan Branicevo kazılarlarından MS 10.-11. yüzyıl ile MS 11.-12. yüzyıla (Pitarakis, 2006: 258-259, 262-264, 266, kn. 223-225, 228, 236-238, 241-247, 251-253); Erimtan Arkeoloji ve Sanat (Koçyiğit, 2018: 118, 121, kn. 7, res. 7), Adana (Yavuz, 2023: 106, kn. 89, fot. 89), Isparta (Çetin, 2015: 19, 22, 30, fig. 6), Kırşehir ve Niğde (Ünlüler, 2019: 138-139, kn. 116-117, res. 126-127) müzelerinden MS 10.-12. yüzyıla; Kırklareli Müzesi'nden MS 11.-12. yüzyıla (Uygun Yazıcı, 2023: 628-629, kn. 12, g. 12) ve Sadberk Hanım Müzesi'nden MS 10.-12. yüzyıl ile MS 12.-13. yüzyıla (Ödekan, 2007: 270-271, res. 1-2) tarihlenen röliker haçlar, form ve işleniş olarak oldukça benzer paralel özellikler sergilemektedir.

Kat. No. 6-11'deki röliker haçlar, figürlerin kabartma, detayların ise kazıma tekniğiyle işlenmiş olması bakımından belirgin bir üslup birliği sergiler. Ön yüzde çarmıha gerilmiş İsa, arka yüzde ise orans duruşta Meryem ikonografisinin tekrarlandığı bu grubun form ve işleniş olarak benzerlerine, Bilecik Müzesi'nden MS 9.-12. yüzyıl ve MS 10.-12. yüzyıla (Karaca, 2023: 45-46, 86, kn. H. 3-4); Adana Müzesi'nden MS 9.-10. yüzyıla (Yavuz, 2023: 95, kn. 78, fot. 78); Bursa Arkeoloji (Elyiğit, 2022: 186-187, 197, kn. 3, g. 5-6) ve Balıkesir Kuva-yi Milliye (Sıddıki, 2023: 580-581, kn. 7, G. 7) müzelerinden MS 10.-12. yüzyıla tarihlenen örneklerde rastlanmaktadır. Ayrıca Macaristan Budapeşte Macar Ulu-

sal Müzesi'nden, Sırbistan Sirmium Macvanska Mitrovia Nekropolü, Makedonya Vardar Vadisi Prosek Kalesi ve Romanya Tulcea Dinogetia-Garvan Kalesi kazılarından MS 10.-12. yüzyıl ile MS 10.-11. ve MS 11. yüzyıla (Pitarakis, 2006: 232, 234-235, kn. 153-154, 160-165); İzmir Tire ve Torbalı'dan (Pülz, 2020: 94, K. 36-37, farbtaf. 37) ve Kırklareli Müzesi'nden (Uygun Yazıcı, 2023: 632, kn. 16, g. 16) MS 10.-11. yüzyıla; Kiev Ukrayna Tarih Müzesi'nden MS 10.-11. yüzyıl ile MS 11.-12. yüzyıla (Пескова & Строчкова, 2012: 133-134, 190, 194, KN. 47, 77, 79) ve Üsküdar Meydanı Aç-Kapa İstasyonu kurtarma kazısından MS 11.-13. yüzyıla (Pekin, 2007: 84, Ü. 20) tarihlenen röliker haçlarda bu grubun işleniş ve ikonografik açıdan yakın benzerleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kat. No. 12 ve 13'teki örneklerde, kabartma ve kazıma teknikleri bir arada kullanılmıştır. Ön yüzde çarmıha gerilmiş İsa ile iki yanında Meryem ve Aziz İoannes'in, Kat. No. 13'ün arka yüzünde ise orans duruşta Meryem ve haç kollarındaki madalyonlarda İncil yazarlarının betimlendiği zengin ikonografinin erken ve geç dönem paralelleri, geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Kat. No. 12 ve 13'teki röliker haçların işleniş ve ikonografik olarak paralelleri, ABD Maryland Baltimore Walters Sanat Galerisi'nde (Lippolis, 1999: 150, no. 9) ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde (De Luca, 1987: 101, 165, no. 262) bulunan MS 6.-7. yüzyıla; Sadberk Hanım Müzesi'ndeki MS 9. yüzyıla (Bilgi, 2004: 159, res. 1); Konstantinopolis veya Anadolu kökenli olup Almanya Berlin Geç Antik ve Bizans Sanatı Müzesi'nden, İngiltere Londra British

Museum'dan, Yunanistan Atina Kanellopoulos, Banaki ve Bizans müzeleriyle Selanik Bizans Kültürü Müzesi'nden, Antakya ve İstanbul Arkeoloji müzelerinden, Vatikan ve Fransa Paris Millî Kütüphaneleri, ABD Chicago Detroit Sanat Enstitüsü ve İtalya Milano Ambrosiana Sanat Galerisi müzeleri ile Belçika Waterloo'daki özel bir koleksiyondan MS 9. ve MS 9.-10. yüzyıla, MS 10. ve MS 10.-11. yüzyıla (Pitarakis, 2006: 189-193, 195-196, kn. 1-14, 19-24); İstanbul Arkeoloji (Ödekan, 2007: 142, res. 1-2), Silifke (Buyruk, 2014: 508, 511, kn. 4, res. 7-8) ve Giresun (Buyruk, 2013: 139-140, 143, kn. 3, res. 11-12) müzelerinden MS 9.-11. yüzyıla tarihlenen örneklerde görmek mümkündür.

Benzer yapım ve dönem özelliklerini yansıtan diğer paralel örneklerden Bursa Müzesi'nden MS 9.-12. yüzyıla (Elyiğit, 2022: 187-188, 197, kn. 4, g. 7-10); Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden MS 9.-10. yüzyıla (Aydın, 2003: 35-36, XII-XIII: abb. 2-4); kökeni Anadolu veya Balkanlardan olan Macaristan Déri-Debrecen Arkeoloji, Sırbistan Belgrad Ulusal ve Bulgaristan Sofya Ulusal müzeleri ile Yunanistan Athos Dağı Vatopedi Manastırı'ndan MS 10. yüzyıl ile MS 10.-11. yüzyıla (Pitarakis, 2006: 199, 210-211, kn. 33-34, 74, 77-79); İzmir Torbalı ve Selçuk Aziz John Bazilikası (Pülz, 2020: 91-94, K. 31-35, farbt. 36), Thyateira Antik kenti Hastane Höyüğü (Çakmakçı, 2021: 243, 258-259, kn. 3, res. 3), Adana (Yavuz, 2023: 95, kn. 78, fot. 78), Aksaray, Niğde, Ereğli, Kayseri ve Ürgüp (Ünlüler, 2019: 126-127, 129-133, kn. 104-111, res. 114-121) müzelerinden MS 10.-11. yüzyıla; Kırklareli (Uygun Yazıcı, 2023: 631, kn. 15, g. 15), Erimtan Arkeoloji ve Sanat (Koçyiğit, 2018: 116,

120, kn. 3, res. 3) ve İstanbul Arkeoloji (Ödekan, 2007: 186, res. 1) müzelerinden MS 10.-12. yüzyıla; Bathonea'dan (Enez, 2019: 25-26, 64, kn. 28) ve Niğde Müzesi'nden (Ünlüler, 2019: 134, kn. 112, res. 122) MS 11.-12. yüzyıla; Yalova Çobankale'den MS 12. yüzyıla (Sayın & Seçkin, 2023: 524-525, kn. 2, g. 6) ve Aydın Kuşadası Kadıkalesi/Anaia'dan MS 11.-13. yüzyıla (Altun, 2015: 20, 305, kn. 18, lev. 8:18) tarihlenen röliker haçlar, Kat. No. 12 ve 13'teki örneklerle aynı form, işleniş ve ikonografik tasvire sahiptir.

Kat. No. 15, 18, 30 ve 33'te görüldüğü üzere, bazı röliker haçlarda taş, cam veya metalden yapılmış madalyonların aplike edildiği özel yuvalar bulunmaktadır. Bu yuvaların işleniş biçimi ve kullanım özellikleri açısından benzerlik gösteren paralel örnekler, Giresun Müzesi'nden MS 7.-11. yüzyıla (Buyruk, 2013: 139-140, 144, kn. 5, res. 16); Aizonoi'den MS 9.-12. yüzyıla (Cesur, 2019: 104, B. 8); İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden MS 9.-11. yüzyıla (Ödekan, 2007: 142, res. 1-2); Kayseri (Ünlüler, 2019: 160, kn. 138, res. 148), Silifke (Buyruk, 2014: 510, kn. 1, res. 1-2) ve Adana (Yavuz, 2023: 99-100, kn. 82-83, fot. 82-83) müzelerinden MS 10.-12. yüzyıla tarihlenen örneklerde görmek mümkündür. Ayrıca Orta Doğu kökenli olup Kiev Ukrayna Tarih Müzesi'nden (Пескова & Строкова, 2012: 66-67, 112-116, KN. 4, 30-33), İzmir Torbalı ve Tire'den (Pülz, 2020: 91, K. 29-30, farbt. 35) MS 10.-11. yüzyıla; Komana'dan MS 10.-12. yüzyıl ile MS 11. yüzyıl ve MS 11.-12. yüzyıla (Acar Eser, 2015: 168-170, kn. 1, 2, 5); Kars Müzesi'nden (Alkan, 2023: 125, kn. 14) MS 11.-12. yüzyıla tarihlenen röliker haçlarla Belçika Brüksel Kraliyet Sanat ve

Tarih, İsviçre Cenevre Sanat ve Tarih, Kanada Toronto Üniversite, Vatikan Hristiyan ve Yunanistan Atina Kanellopoulos müzeleri ile Konya Arkeoloji ve Ankara Anadolu Medeniyetleri müzelerinden, ABD Houston'da özel bir koleksiyondan MS 11. yüzyıla (Pitarakis, 2006: 289-291, 297, 379-380, kn. 331-332, 338, 340, 354, 614-616); Konstantinopolis ya da Anadolu'dan (Cotsonis & Kouroumalis, 2012: i7, no. 4) ve İzmir Selçuk Aziz John Bazilikası (Pülz, 2020: 101-102, K. 58, farbtaf. 40), Kırklareli (Uygun Yazıcı, 2023: 632-633, kn. 17, g. 17), Ürgüp ve Ereğli müzelerinden MS 11. yüzyıla tarihlenen röliker haçlar (Ünlüler, 2019: 149, 164, kn. 127, 143, res. 137, 153), form ve yuva işçiliği bakımından Kat. No. 15, 18, 30 ve 33'teki örneklerle form ve işleniş olarak oldukça benzerdir.

Kat. No. 17'deki röliker haç hem formu hem de figürlerinin işleniş tekniğiyle katalogdaki diğer örneklerden ayrılmaktadır. Savat tekniğinin uygulandığı gümüş plakalı bu haçın işlenişine, Bulgaristan Sofya Ulusal Arkeoloji Enstitüsü ve Müzesi'ndeki MS 9.-10. yüzyılın 2. yarısına (Effenberger, 2010: 92); Sadberk Hanım Müzesi'ndeki (Bilgi, 2004: 159, res. 2) MS 11. yüzyıla; İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki MS 11.-13. yüzyıla (Ödekan, 2007: 143, res. 1-2) tarihlenen örneklerde rastlamak mümkündür. Ayrıca, Rezan Has Müzesi'nden MS 11.-12. yüzyıla tarihlendirilen, kazıma üzerine savat tekniği uygulanmış altın yaldızlı gümüş Latin haçındaki gerek sol elinde İncil tutan İsa ile iki yandaki madalyonlarda cepheden tasvir edilen Meryem ve Aziz İoannes figürlerinin işleniş, gerekse uygulanan teknikler bakımın-

dan çalışmamızdaki gümüş plakalarla büyük benzerlik taşımaktadır (Köroğlu, 2019: 408, 414, kn. 1, res. 5). Aynı teknik ve figürlerdeki benzer işleniş özel bir koleksiyonda bulunan MS 12. yüzyıla ait gümüş bir röliker haç ve onun iç plakası üzerinde de görmek mümkündür (Ross, 1965: 74-75, pl. LIII, no.98). Özellikle ön yüzdeki gümüş plakada savat tekniğiyle işlenen Meryem figürünün kol duruşu, İtalya Vicopisano'da bulunan MS 10. yüzyıla tarihli savatlı gümüş röliker haçtaki Meryem figürünün duruş şekliyle oldukça benzerdir (Pitarakis, 2006: 65, fig. 40). Ayrıca röliker haçın, menteşe tipi, kolların birleştiği kısımdaki dikdörtgen yivli eklentisi ve arka yüzdeki gümüş plakada yer alan sağ elinde İncil tutan aziz tasviri, İsviçre Cenevre Sanat ve Tarih Müzesi'nde yer alan MS 11. yüzyıla tarihlenen gümüş röliker haçın menteşe tipi, kollarla birleşim yerindeki yivli eklentisi ve arka yüzündeki aynı teknikle işlenen ve sağ elinde İncil tutan Aziz Nikolaos tasviriyle neredeyse aynı özellikleri yansıtmaktadır (Pitarakis, 2006: 36-37, fig. 18). Gövdesi açık, bronz kenarlardan oluşan ve içine harici olarak iki gümüş plaka yerleştirilen bu form yapısının aynısı, İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden MS 10.-11. yüzyıla tarihlendirilen iki örnekte karşımıza çıkmaktadır (Pitarakis, 2006: 112-113, fig. 74-74bis).

Kat. No. 21'de yer alan röliker haç üzerindeki figürlerin işleniş şekli, Konya Arkeoloji, Yunanistan Atina Benaki, Rusya Saint Petersburg Hermitage ve Sırbistan Belgrad Ulusal müzeleri ile Fransa Etampes'teki özel bir koleksiyondan ve İtalya Torcello Müzesi'nden (Pitarakis, 2006: 322-325, 346, kn. 431, 435-437, 439, 505) MS 11. yüzyıla ait röliker haçlarla büyük benzerlik

göstermektedir. Kat. No. 22'deki Başmelek Mikail ikonografisi ise Kars Müzesi'nden MS 10.-11. yüzyıla (Alkan, 2023: 120-121, kn. 9-10); Orta Duğu kökenli Kiev Ukrayna Tarih Müzesi'nden MS 10.-11. yüzyıla ve Balkan-Tuna Bölgesi'nden MS 11.-12. yüzyıla (Пескова & Строчкова, 2012: 100-101, 184-185, KN. 22, 73) tarihlenen örneklerle oldukça benzerdir.

Kat. No. 25 ve 27'deki örneklerde görülen Meryem ve çocuk İsa ikonografisinin benzer işleniş, Adana Müzesi'nden MS 10.-11. yüzyıla (Yavuz, 2023: 97, kn. 80, fot. 80); Konya, İstanbul ve Antalya Arkeoloji müzelerinden, İtalya Magna Graecia Ulusal ve Yunanistan Atina Kanellopoulos ile Bizans müzelerinden, Fransa Etampes ve Paris'teki özel koleksiyonlardan (Pitarakis, 2006: 285-287, 303, kn. 318-320, 324, 372-374) ve Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi'nden (Koçyiğit, 2018: 117, 121, kn. 5, res. 5) MS 11. yüzyıla; Aydın Kuşadası Kadıkalesi/Anaia'dan MS 12. yüzyıla (Altun, 2015: 19, 304, kn. 15, lev. 7:15) ve Orta Doğu kökenli buluntulardan MS 10.-11. yüzyıla (Пескова & Строчкова, 2012: 71-75, KN. 6-8) tarihlenen örneklerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlara ek olarak, Kat. No. 26'daki figürün benzer işleniş şekline, Kanada Toronto Kraliyet Ontario ve Rusya Saint Petersburg Hermitage müzelerinden MS 11. yüzyıla tarihlenen röliker haçlarda rastlamak mümkündür (Pitarakis, 2006: 350, kn. 517-518).

Kat. No. 28'deki röliker haçta Meryem ve önünde çocuk İsa, kollarda ise İncil yazarları işlenmiştir. İncil yazarlarının tasvirleri, Kat. No. 13'teki örnekle paraleldir. Ayakta

duran Meryem ve önünde çocuk İsa ikonografisinin benzerlerine Anadolu Medeniyetleri (Aydın, 2003: 35-36, XI:abb. 1b) ve Ereğli (Ünlüler, 2019: 125, kn. 103, res. 113) müzelerinde bulunan MS 9.-10. yüzyıla; Silifke Müzesi'nden MS 9.-11. yüzyıla (Buyruk, 2014: 508, 512, kn. 5, res. 9-10); Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nden MS 9.-12. yüzyıla (Beyazgeyik, 2025: 111-116, kn. 21, res. 21:1-3); İtalya Venedik San Niccolò dei Mendicoli Kilisesi, Bulgaristan Sofya Arkeoloji, Rusya Moskova Devlet Tarih ve ABD New York Metropolitan Sanat müzelerinden MS 10. yüzyıl ve MS 11. yüzyıla (Pitarakis, 2006: 252-253, kn. 209-212); Balıkesir Kuva-yi Milliye Müzesi'nden MS 10.-11. yüzyıla (Sıddıki, 2023: 578-580, kn. 5-6, G. 5-6) ve Kırşehir ile Nevşehir müzelerinden MS 11. yüzyıla (Ünlüler, 2019: 150-152, kn. 128-130, res. 138-140) tarihlenen örneklerde rastlanmaktadır.

Kat. No. 32'de yer alan kazıma madalyonlar ve merkezdeki iç içe halka motifli madalyonun yakın paralelini, Bursa Arkeoloji Müzesi'nden MS 9.-12. yüzyıla (Elyiğit, 2022: 189-190, 197, kn. 5, g. 11-14) ve Komana'dan MS 10.-12. yüzyıla (Acara Eser, 2015: 170, kn. 5) tarihlenen röliker haçlarda görmek mümkündür. Bunun yanı sıra, Aksaray Müzesi'nden MS 10.-12. yüzyıla ait Aziz Georgios figürünün işlendiği röliker haçtaki rozet motifi (Ünlüler, 2019: 157-158, kn. 135-136, res. 145-146) ile İngiltere Londra British Museum'dan MS 11. yüzyıla tarihlenen röliker haçtaki rozetin işleniş (Pitarakis, 2006: 309, kn. 392), Kat. No. 32'deki rozet işlenişleriyle büyük benzerlik göstermektedir. Ayrıca haçın menteşelerinde görülen üç yapraklı pal-

met formunun neredeyse aynısı, Yunanistan Atina Benaki Müzesi'ndeki MS 11. yüzyıla ait örnekte de karşımıza çıkmaktadır (Pitarakis, 2006: 582, kn. 582).

Kat. No. 34 ve 35'in arka kapakları ile Kat. No. 38 ve 39'un her iki kapağı, bezemesiz formdadır. Bu sade formun benzerleri olarak, Bursa Arkeoloji Müzesi'nden MS 9.-12. yüzyıla (Elyiğit, 2022: 184-186, 197, kn. 1-2, g. 1-4); Patara Bizans suru içi küçük kiliseden (Şahin, 2010: 79, 145, kn. K14, lev. XXII) ve Ürgüp, Nevşehir, Ereğli ve Kayseri müzelerinden (Ünlüler, 2019: 169-172, kn. 147-150, res. 157-160) MS 10.-12. yüzyıla; İzmir Tire ve Torbalı'dan, Selçuk Aziz John Bazilikası'ndan (Pülz, 2020: 90-91, K. 25-27, farbtaf. 32), Thyateira Antik Kenti Hastane Höyüğü kazılarından (Çakmakçı, 2021: 241, 258, kn. 2, res. 2) MS 10.-11. yüzyıla ve Niğde Müzesi'nden MS 11. yüzyıla (Ünlüler, 2019: 141, kn. 119, res. 129) tarihlenen röliker haçları ön plana çıkarmak mümkündür.

Kat. No. 37'de yer alan röliker haçta sadece yatay ve dikey yazıtlar işlenmiştir. Özellikle arka yüzdeki dikey kolda birbirini tekrarlayan aynı kelimenin işleniş şekli, MS 11. yüzyıl ile MS 11.-12. yüzyıla tarihlenen İstanbul buluntusu iki röliker haçta karşımıza çıkmaktadır (Pitarakis, 2006: 383, kn. 626-627). Ayrıca, Yunanistan Atina Benaki Müzesi'nden ve ABD Houston Teksas ve New York'taki özel koleksiyonlarda bulunan MS 11. yüzyıla ait röliker haçlarda benzer form ve yazıt düzenine sahip örnekler açısından dikkat çekmektedir (Pitarakis, 2006: 383-384, kn. 628-631).

Karakteristik olarak birbirlerine benzeyen ve kazıma tekniğiyle yapılmış birbirinden ufak detaylarla ayrılan Kat. No. 1-4, 14-16, 18-20, 22 ve 29'daki orans duruşta Merzem, Georgios, Theodoros ve diğer aziz figürlerinin ikonografik benzerleri geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bu benzer işlenişler, Bolu Müzesi'nden (Barış, 2011: 58-59, 234-235, kn. 27, res. 65-66), İznik Çini Fırınları kazısından (Aslanapa, 1990: 395, res. 21) Bizans Dönemi'ne; Denizli Müzesi'nden Orta Bizans Dönemi'ne (Özdemir & Öztaşkın, 2010: 492, 496, 499, kn. 21, res. 6); İzmir'deki özel bir koleksiyondan (Çakmakçı, 2017: 52-54, 58, kn. 6, fot. 6, çiz. 1) ve Giresun Müzesi'nden (Buyruk, 2013: 139-140, 144, kn. 6, res. 17) MS 9.-10. yüzyıla; Anadolu Medeniyetleri (Aydın, 2003: 36, XVIII-XIX: abb. 11-13) ve Erimtan Arkeoloji ve Sanat (Koçyiğit, 2018: 117, 120-121, kn. 4-5, res. 4-5) müzelerinden MS 9.-11. yüzyıla; Adana Müzesi'nden (Yavuz, 2023: 94, 96, 107, kn. 77, 79, 90, fot. 77, 79, 90) MS 9.-12. yüzyıla, MS 10.-11. yüzyıl ve MS 10.-12. yüzyıla; İzmir Tire'den ve Selçuk Aziz John Bazilikası'ndan (Pülz, 2020: 97-98, K. 44-46, 48-49, farbtaf. 37-38) MS 10.-11. yüzyıla, MS 11. yüzyıl ve MS 11.-12. yüzyıla; Kars (Alkan, 2023: 122, kn. 11), Bilecik (Karaca, 2023: 44-45, 85, kn. H1), Silifke (Buyruk, 2014: 511, kn. 3, res. 5-6) ve Sadberk Hanım (Bilgi, 2004: 159, res. 3-4) müzelerinden, Orta Doğu'dan (Пескова & Строкова, 2012: 90-98, KN. 16-20) ve İzmir'den (Pülz, 2020: 97-98, K. 47, farbtaf. 37) MS 10.-11. yüzyıla; Kayseri (Ünlüler, 2019: 160, kn. 138, res. 148), Balıkesir Kuva-yi Milliye (Sıddıki, 2023: 581, kn. 8, G. 8) müzelerinden, Sardes'ten (Waldbaum, 1983: 137, plt. 52, no. 901), Aizanoi'den (Ödekan, 2007: 247, res. 1-2) ve

Patara Bizans suru içi küçük kiliseden (Şahin, 2010: 79, 146, kn. K15, lev. XXII) MS 10.-12. yüzyıla; Komana'dan MS 10.-12. yüzyıl ile MS 11. yüzyıla (Acar Eser, 2015: 168-170, kn. 1-2, 5); Burdur Müzesi'nden (Metin, 2019: 416, 418, res. 1), Konstantinopolis ya da Anadolu'dan (Cottonis & Kouroumalı, 2012: i7, no. 4) MS 11. yüzyıla; Assos Ayazma Kilisesi'nin kuzey şapelinden MS 11. yüzyılın birinci çeyreği veya daha geçine (Arslan vd, 2011: 239-240, 248, res. 9); Ermitan Arkeoloji ve Sanat Müzesi'nden MS 11.-12. yüzyıla (Koçyiğit, 2018: 117, 121, kn. 6, res. 6); Yalova Çobankale'den MS 12. yüzyıla (Sayın & Seçkin, 2023: 523, 525, kn. 1, g. 5) ve Aydın Kuşadası Kadıkalesi/Anaia'dan MS 13. yüzyıla (Altun, 2015: 19-20, 304, kn. 16, lev. 7:16) tarihlenen röliker haçlarda karşımıza çıkmaktadır.

Kat. No. 13, 23-24 ve 34-36 aralığındaki örneklerde görülen iç içe geçmiş halka motifleri, kimi örneklerde ana süsleme unsuru, kimilerinde ise yardımcı detay olarak kullanılmıştır. Bu motiflerin teknik ve form olarak benzerlerini, Giresun Müzesi'ndeki MS 7.-11. yüzyıla (Buyruk, 2013: 139-140, 144, kn. 5, res. 16); Kars (Alkan, 2023: 123-124, kn. 12-13), Kırşehir, Aksaray (Ünlüler, 2019: 167-168, kn. 145-146, res. 155-156) ve Kiev Ukrayna Tarih (Пескова & Строчкова, 2012: 117, KN. 34) müzelerindeki MS 10.-11. yüzyıla; Boğazköy ve Efes Arkeoloji müzelerinden, ABD Chicago Üniversitesi Smart Müzesi'nden, Bulgaristan Sofya Ulusal ve Sırbistan Niş Ulusal müzelerinden, Rusya Saint Petersburg Hermitage, Yunanistan Atina Benaki, Almanya Berlin Geç Antik ve Bizans Sanatı müzelerinden MS 10.-11.

yüzyıla, MS 11. yüzyıl ve MS 11.-12. yüzyıla (Pitarakis, 2006: 316, 322, 374-376, kn. 411-413, 432, 597, 600-603) tarihlenen röliker haçlarda görmek mümkündür. Ayrıca, Ürgüp Müzesi (Ünlüler, 2019: 164, kn. 143, res. 153) ile İzmir Tire ve Torbalı (Pülz, 2020: 100, K. 53, farbtaf. 38) bulunduğu MS 11. yüzyıla; Ermitan Arkeoloji ve Sanat (Koçyiğit, 2018: 118, 121, kn. 8-9, res. 8-9) ile Kırklareli (Uygun Yazıcı, 2023: 632-633, kn. 17, g. 17) müzelerindeki MS 11.-12. yüzyıla tarihlenen örneklerde de benzer işlenişe rastlanmaktadır.

Kat. No. 14, 31 ve 33'teki röliker haçlarda kazıma tekniğiyle işlenen geometrik motiflerin, Balıkesir Kuva-yi Milliye Müzesi'nde bulunan ve MS 11. yüzyıla tarihlenen örneklerle (Sıddıki, 2023: 574-577, kn. 1-3, G. 1-3) oldukça benzer şekilde işlendiğini belirtmek mümkündür. Kat. No. 14, 19, 24 ve 25'teki örneklerin yatay ve dikey kollarında işlenen kazıma tekniğiyle yapılan tarama motiflerinin benzerlerine, Bolu Müzesi'ndeki Bizans Dönemi'ne (Barış, 2011: 54-55, 230-231, kn. 25, res. 60-61); Aksaray Müzesi'ndeki MS 10.-12. yüzyıla (Ünlüler, 2019: 146, kn. 124, res. 134); Orta Doğu kökenli olup MS 11.-12. yüzyıla (Пескова & Строчкова, 2012: 104-105, KN. 24); Aydın'dan (Pülz, 2020: 100, K. 54, farbtaf. 39) ve Adana Müzesi'ndeki (Yavuz, 2023: 102, 105, kn. 85, 88, fot. 85, 88) MS 11. yüzyılın röliker haçlarında rastlanmaktadır.

Kat. No. 14 ve 33'teki merkeze doğru uzanan çapraz tarama motiflerinin benzer örnekleri, İstanbul Arkeoloji ve Suriye Halep Arkeoloji, Macaristan Ulusal ve Bulgaristan Sofya Ulusal müzelerinden MS 10.-11. yüzyıl ile MS 11. yüzyıla (Pitarakis, 2006:

381, kn. 617-620); Adana Müzesi'nden MS 11. yüzyıla (Yavuz, 2023: 93, kn. 76, fot. 76) tarihlenen röliker haçlarda karşımıza çıkmaktadır. Yine Kat. No. 31'deki kazıma motiflerin paralelleri, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden MS 9.-11. yüzyıla (Aydın, 2003: 36, XVIII: abb. 10); İzmir Selçuk Aziz John Bazilikası'ndan MS 11. yüzyıla (Pülz, 2020: 99, K. 51-52, farbtaf. 38) ve Aksaray, Ereğli ve Nevşehir müzelerinden MS 11. yüzyıl ile MS 11.-12. yüzyıla (Ünlüler, 2019: 161-164, 165, 173, kn. 139-142, 144, 151, res. 149-152, 161) tarihlenen röliker haçlarda da izlenmektedir.

Kat. No. 33'teki yuvalar etrafından üçgen formlu kazıma motiflerin benzer işlenişini, Kütahya Arkeoloji, Yunanistan Atina Benaki ve Kanada Toronto Kraliyet Ontario müzelerinden, Yunanistan Selanik ve Fransa Etampes'teki özel koleksiyonlardaki MS 11. yüzyıla tarihlenen röliker haçlarda (Pitarakis, 2006: 325-327, 331, 338-340, kn. 441-442, 447, 460, 480, 484-485, 487) görmek mümkündür. Özellikle, Kat. No. 23'teki figür ve yatay kollardaki üçgen formlu motiflerin işleniş şeklinin aynısı, Giresun Müzesi'nden MS 10.-12. yüzyıla (Buyruk, 2013: 139-140, 143, kn. 4, res. 13-14); Ereğli ve Kayseri müzelerinden MS 11. yüzyıla (Ünlüler, 2019: 154-155, kn. 132-133, res. 142-143) tarihlenen örneklerle de büyük benzerlik göstermektedir.

Tarihlendirme, Değerlendirmeler ve Sonuç

Çalışmamızdaki röliker haçlar, kontekst buluntu olmadıkları için tarihlendirmede analogi odaklı değerlendirme yoluna gidil-

miştir. Form özellikleri, ikonografik detaylar, epigrafik veriler ve yapım teknikleri esas alınarak; Anadolu, Balkanlar ve Konstantinopolis kökenli benzer örneklerle ve müze buluntuları ile karşılaştırılmıştır. Yapılan değerlendirmeler neticesinde, Sam-sun Müzesi röliker haçları Orta Bizans Dönemi'ne ışık tutmaktadır. Bu tarih aralığı, röliker haç kullanımının Bizans coğrafyasında zirveye ulaştığı dini ve sivil yaşantının ayrılmaz bir parçası haline geldiği dönemle örtüşmektedir.

Hristiyan dünyasında röliker haçların üretimi, MS 10. yüzyıldan itibaren standartlaşırken bu durum sadeleşmeyi de beraberinde getirmiştir. MS. 11.-12. yüzyıla ait çok sayıdaki bakır alaşımlı röliker haç, toplu olarak üretilmiş, ekonomik düzeyleri ve statüleri fark etmeksizin toplumun genelinde hem kadınlar hem de erkekler tarafından yoğun olarak kullanılmıştır (Çakmakçı, 2021: 242). Çalışmamızdaki örneklerde de belirli bir standart üretimin varlığı görülmektedir. Ele alınan röliker haçların tamamı Latin haçı formunda olup Tip I grubuna (Pitarakis, 2006: 30, fig. 12) dâhildir. Bu tipteki röliker haçlar genellikle, MS 10.-11. yüzyıllarda üretilen standart formlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Pitarakis, 2006: 179).

Kat. No. 1-4, 6-7, 11, 13-17 ve 22'de yer alan röliker haçlarda işlenen orans duruşta Meryem ikonografisi, MS 11. yüzyılda zirve noktasına ulaşmış ve bu durum imparatorların ve aile mensuplarının Meryem'e olan ilgisiyle ilişkilendirilmiştir (Pitarakis, 2006: 72-74). Aynı ikonografi, kabartmalı röliker haçlarda, tahtta oturan tasvirin (Kyriotissa) yerini almış ve haç menteşelerinde bulunan palmet motifleri, üç dilimli

lotus biçimli bir motife veya bezemesiz basit bir menteşeye dönüşürken dikey haç kollarındaki yarım daire biçimli menteşe aksamları gövdeyle birlikte yekpare olarak dökülmeye başlanmıştır (Pitarakis, 2006: 26).

Kat. No. 17’de yer alan bronz çerçeveli röliker haçın ön yüzüne gelen gümüş plakada, Meryem orans duruşta işlenmiştir. Orans duruşta Meryem tasvirinin gümüş plakalara uygulanan savat tekniğiyle birlikte detaylandırılışını MS 10.-11. yüzyıla tarihlenen birçok bronz röliker haçta görmek mümkündür (Pitarakis, 2006: 75). Özellikle MS 10. yüzyılın sonu veya 11. yüzyılın başında, alaşımın daha düşük sıcaklıkta gümüş ve bronzla daha iyi nüfuz etmesinin bulunması, bu tekniğin yaygınlaşmasında önemli bir etken olmuştur (Pitarakis, 2006: 179).

Kat. No. 1-5, 11 ve 32’de yer alan bronz döküm röliker haçların kollarına baktığımızda ise kazıma tekniğiyle işlenen ve zaferi simgeleyen yazıtlar dikkat çekmektedir. Buradaki gibi zafer içerikli yazıtlar, MS 10. yüzyılın sonu ile MS 12. yüzyılın başı arasında işaret ederken, özellikle peşte-mal (Perizonium) içindeki çarmıha gerilmiş İsa ikonografili kabartma figürlü bronz röliker haçlar ise MS 11. yüzyıldan itibaren benimsenmeye başlanmıştır (Pitarakis, 2006: 72).

Röliker haçların askı halkaları incelendiğinde, Kat. No. 7’deki örneğin askı halkası Tip I grubuna dâhil olup bu örnek, Tip I grubundaki Kat. No. 2, 31 ve 38’deki halkalarından yalnızca ortasından geçen bir silmeyle ayrılmaktadır. Kat. No. 13, 16 ve

20’de yer alan röliker haçların askı halkaları ise Tip VI grubuna; iki kesik koninin birleştirilmesiyle oluşturulmuş olan Kat. No. 17’deki haçın askı halkası ise Tip IV grubuna dâhildir. Pitarakis tarafından detaylıca incelenen askı halkası tipolojisinde; Tip I ve Tip II grubuna giren halkalar MS 9.-10. yüzyıla, Kiev atölyelerinin üretimi olan Tip IV formundaki halkalar MS 10. yüzyıla ve Tip VI grubundakiler de MS 10.-11. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir (2006: 30, fig. 12).

Teknik açıdan incelendiğinde, eserlerin temel üretim yönteminde kalıba döküm tekniği kullanılmıştır. Dökümle eş zamanlı kabartma (Kat. No. 6-13), döküm sonrası kazıma (Kat. No. 1-8, 10-33 ve 37) veya kabartma üzerine kazıma (Kat. No. 6-8 ve 10-13) teknikleriyle figür, yazıt ve detayların şekillendirildiği görülmektedir. İç içe halkalarda ise stampa (Kat. No. 13, 18, 24, 32 ve 34-36) tekniği gözlemlenmiştir. Koleksiyondaki eserlerin büyük çoğunluğunda tercih edilen kazıma tekniği, daha seri ve düşük maliyetli bir üretime işaret ederken, savat tekniği (Kat. No. 17), gümüş kakma (Kat. No. 28) ve taş, metal ya da cam macunu aplike edilen yuvalardaki (Kat. No. 15, 18, 30 ve 33) detaylarda görülen kaliteli işçilik, sahibinin sosyo-ekonomik statüsüne ve haça atfedilen değere göre çeşitliliği göstermektedir.

Koleksiyondaki eserler ikonografik açıdan değerlendirildiğinde, röliker haçların Orta Bizans Dönemi’nin karakteristik özelliklerini taşıdıkları görülmektedir. Ön yüzlerde en sık karşılaşılan kompozisyon, Hristiyan ikonografisinin temelini oluşturan “çarmıha gerilmiş İsa” (Crucifixion) sahnesi-

dir. Arka yüzlerde ise Tanrı Anası (Theotokos) baskın bir betimleme olarak karşımıza çıkar. Hacı adayları, askerler, din adamları veya halk tarafından boyunda taşınan birer kutsal emanet kapları olan röliker haçlar, Hristiyan inancının temel figürlerini ve halk inancındaki koruyucu aziz kültürünü barındırmaktadır. Meryem'in tekil ya da çeşitli aziz figürleriyle işlenmesi ve yahut Aziz Georgios, Aziz Theodoros ve Başmelek Mikail gibi asker kökenli ve koruyucu niteliği baskın figürlerin varlığı, bu haçların askerler, hacılar veya tüccarlar tarafından Enkolpion olarak yolculuklarda ve savaşlarda kötülüklerden korunma amacıyla taşındığını destekler niteliktedir. Özellikle aziz tasvirlerinin yoğunluğu, haçların hastalık, kötülük ve savaş gibi tehlikelere karşı kişisel bir kalkan olarak görüldüğünü kanıtlamaktadır.

Yazıtlar açısından bakıldığında, standart dua formüllerinin yanı sıra, Kat. No. 1 ve 12'deki kelimelerin yazım hataları veya Kat. No. 37'deki deşifre güçlüğü, bu eserlerin bir kısmının okuma-yazma oranı daha düşük olan yerel taşra atölyelerinde, ana modellerin taklit edilmesi suretiyle üretildiğine işaret ediyor olmalıdır. Buna karşın Kat. No. 12 ve 28'deki gibi detaylı İncil yazarlarının isimleri ve ayet alıntıları, ikonografik tasvirin nitelikli örnekleridir. Yazıtlarda yer alan terimler ve özel adlar, figürlerin tanımlanmasında belirleyici bir unsur olmuştur. Özellikle üslup ve işleniş bakımından birbirine benzer olan Meryem, aziz veya figürlerini birbirinden ayıran temel kıstas, bu yazıtların varlığıdır.

Çarmıha gerilmiş İsa ve orans duruşta Meryem figürlü (Kat. No. 1-13); Meryem, aziz,

melek ve Daniel ve İlyas ikonografisine sahip (Kat. No. 14-31); geometrik motifli (Kat. No. 32-36); yazıtlı (Kat. No. 37) ve bezemesiz yalın formu (Kat. No. 38-39) röliker haçlar, ikonografileri, üretim teknikleri, askı halkaları, datayandırıcı motifleri ve yazıt içerikleriyle analoji odaklı değerlendirildiğinde, Kat. No. 1-16, 18-27, 29-33 ve 37'deki örnekleri MS 11. yüzyıla; Kat. No. 17, 28 ve 34-36 arasındakileri MS 10-11. yüzyıla ve Kat. No. 38-39'daki örnekleri de MS 10-12. yüzyıla tarihlendirmek uygun olacaktır.

Röliker haçların bir kısmında görülen işçilik detayları ve ikonografik standartlar, bunların merkez atölyelerden ithal edilmiş olabileceğini ya da aynı standardı uygulayan yerel atölyelerde üretildiklerine işaret ederken; daha şematik ve kaba işçilikli örnekler ise yerel atölyelerin varlığını düşündürmektedir. Özellikle kaliteli figür işçiliği ile daha amatörce hazırlanan yazıtlar arasındaki tezatlık, üretimdeki merkez ve taşra ayrımını her zaman net bir şekilde ortaya koymayabilir. Bu durumun, eserlerin hac dönemlerinde satışa sunulmak üzere toplu ve hızlı bir şekilde üretilmesinden kaynaklanmış olabileceğine de değinilmektedir (Pitarakis, 2006: 164). Bununla birlikte, yazıtlardaki doğru yazım şekline ve figürlerin özenli işçiliği dikkate alındığında, merkez atölyelerin rolünü ön plana çıkarmak mümkün görünmektedir.

Pitarakis, röliker haçlardaki figür konturlarının kalıplama yoluyla elde edildiğini ve sonrasında kazıma tekniğiyle yeniden işlendiği ifade ederken, "ön baskılı (ön izli)" bir yöntemle başvurulduğu belirtmektedir (2006: 43-45, fig. 22-24). Üzerinde her-

hangi bir ikonografi, yazıt ya da motif bulunmayan bezemesiz formlu röliker haçların varlığı, ön-iz bulunmayan kalıplara da döküm uygulandığını göstermektedir. Her iki şekilde kalıplara döküm yapılmış olsa da röliker haçlar için çeşitli aşamalardan bahsetmek mümkündür.

İlk aşamada, kalıba dökümü yapılan haç kapakları bezemesiz formda ya da ön izli şekilde ortaya çıkarılır. İkinci aşamada, bezemesiz formlu kapaklar üzerinde doğrudan, ön izli kapaklarda ise izler üzerinden kazıma tekniğiyle çeşitli ikonografiler, yazıt, sembol ya da monogramlar işlenmiştir. Bazı röliker haçların kapakları ise kalıba döküm aşamasında, kalıba önceden işlenmiş olan “yuvalı” formlarda üretilmiştir. Bu yuvalara sonradan kakma tekniğiyle taş, metal madalyon ya da akıtma tekniğiyle röliki gösteren şeffaf ya da renkli camlar applike edilmiştir. Bu uygulama röliker haçlarda kazıma tekniğinde olduğu gibi ikinci aşama uygulaması olarak karşımıza çıkar. Ancak hem yuvalı hem de kazıma işleminin uygulandığı örneklerde ikinci aşama olarak uygulanan tekniğin sıralamasını belirlemek pek mümkün görünmemektedir.

İlk aşama sonrası röliker haçlarda uygulanan diğer aşamaların standart bir sıralaması bulunmamaktadır. Kat. No. 1-8, 10-33 ve 37’de de görüldüğü üzere ikinci aşama olarak figür ve yazıtlar kazıma tekniğiyle işlenmişken; Kat. No. 28’de üçüncü bir aşama olarak kazıma ile açılan kısımlara gümüş kakma işleminin yapıldığı görülmektedir. Yine, Kat. No. 18, 32 ve 34-36’daki örneklerde uygulanan stampa tekniği ikinci aşama olarak uygulanmıştır. Kat. No. 13’teki örnekte ise

stampa tekniği ikinci aşama, kazıma tekniği ise üçüncü aşama olarak uygulanmıştır. Ön yüzdeki yatay kollarda görülen iç içe halkaların kenarlarının kazıma tekniğinin uygulanması sırasında düzlenmiş olması bu stampa tekniğinin, detayların kazınmasından önce uygulandığını göstermektedir. Ancak stampa tekniği, Kat. No. 24’teki örnekte kazıma tekniğinden sonra üçüncü aşama olarak uygulanmıştır. Sol yatay koldaki iç içe halkalardan birinin, kazıma tekniğiyle yapılan motifin üzerine yapıldığını görmek mümkündür. Kalıba oyulmuş figürler sayesinde döküm sonrası doğrudan kabartmalı formda ortaya çıkan Kat. No. 9’daki örnekte ise diğer aşamalara geçilmemiştir. Kat. No. 6-8 ve 10-13’teki örneklerde, ilk aşamada kabartma formda üretilen haç kapaklarına ikinci aşama olarak detay ve yazıtlarda kazıma tekniği uygulanmıştır. Röliker haçlardaki bu aşamalı üretim süreci; bezemesiz formlu, ön izli veya kabartma formlu kapakların merkez atölyelerde seri olarak çok sayıda üretildiğini, detaylandırma aşamaların ise yerel atölyelerde tamamlandığını gösteriyor olmalıdır.

Çalışmamızdaki röliker haçlardan Daniel (Kat. No. 24) ve İlyas (Kat. No. 30) ikonografileri, diğer örneklerle nazaran sık rastlanılan tasvirler değildir. Genellikle Meryem ile birlikte işlenen çocuk İsa, Kat. No. 24’teki örnekte istisnai bir şekilde Daniel figürünün önünde tasvir edilmiştir. Söz konusu röliker haçın bir kanadı noksan olsa da mevcut kanat üzerindeki Daniel figürü yazıtla desteklenmiş ve özgün bir ikonografi ortaya konmuştur. Daniel’in aslanlarından sağ kurtulması ve İsa’nın doğumunu önceden haber vermesi ile ilişkili

olarak, ikonografide Daniel figürüyle beraber çocuk İsa'ya yer verilmiş, bu yolla röliker haçın koruyucu gücü ön plana çıkarılmış olmalıdır. Kat. No. 30'da ise yazıtla da desteklenen İlyas figürü bulunmaktadır. İlyas'ın ateşten bir atlı arabayla göğe yükselişinin edebi yaşama ya da dirilişe işaret etmesi, ayrıca figürün hastalıklardan koruyucu rolü, bu ikonografinin kötü ruhlardan korunma amacıyla tercih edilmesine neden olmuş olmalıdır. Olasılıkla bu iki örnek, standart üretim olan röliker haçlar üzerine kişisel talepler doğrultusunda yerel atölyelerde işlenmiş birer tasvirdir.

Katalog içinde önemli bir yere sahip olan bir diğer örnek ise Kat. No. 17'de yer alan röliker haçtır. Tipik bir bronz röliker haç formuna sahip olan bu örnek iki kanatlı, menteşeli ve içine rölik konulacak şekilde tasarlanmıştır. Bu haçı nadir kılan temel unsur yapım tekniğidir. İlk aşamada kalıba döküm ile oluşturulan haç, iki kanatlı bronz bir çerçeveden oluşmaktadır. Bu çerçeve içindeki çentiklere sonradan Latin haçı formunda iki adet gümüş plaka yerleştirilerek röliker haç tamamlanmıştır. Ayrıca, çerçevedeki delik işi tekniğiyle yapılan halka boşluklara da gümüş plakalardaki delik kısımlar oturmaktadır. Bu halka boşluklarla haç içindeki röliğin görünmesi sağlanmış olabilir. Söz konusu gümüş plakalar üzerine Meryem ve Aziz Gregorios figürleri savat tekniğiyle işlenmiş ve yazıtlarla da tanımlanmıştır. İkonografik zenginliğin yanı sıra bronz ve gümüş malzemenin uyumlu kullanımı, Kat. No. 17'yi nadir bir örnek statüsüne taşımaktadır.

Karşılaştırma bölümünde, bu teknikle üretilmiş İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nden iki örneğe yer verilmiştir. Pitarakis, İstanbul

örneklerini “iki bronz malzemeden yapılmış ince levha/plakanın yerleştirildiği bir iç haç” olarak tanımlamaktadır (2006: 112-113, fig. 74-74bis). Çalışmamızdaki örnek de İstanbul örnekleri ile benzer formda işlenmiş bir bronz çerçeveye ve bu çerçeve içine sonradan yerleştirilen ince plakalara sahiptir. Delik işi tekniği, deliklerin çevresindeki kazıma detaylar ve üst dikey koldaki menteşe kısmında bulunan yivli eklentisiyle bu eser, İstanbul örneklerindeki bronz çerçeve ile tipolojik olarak özdeştir (Resim 40). İstanbul örneklerinde askı halkasının noksan olması, bu eserlerin “özel ara plakalar” olarak adlandırılmasına sebebiyet vermiş olmalıdır. Kat. No. 17'de yer alan örnek, form ve işleniş olarak bronz çerçeveli iki kanadı içine yerleştirilmiş ve gövdeyi kapatarak röliğin muhafazasının sağlandığı iki gümüş plakası ve askı halkası ile bir röliker haçtır.

Sonuç olarak, çalışmamızda yer alan 39 adet röliker haçın 24'ü satın alma, 10'u müsadere, 4'ü hibe ve 1 adedi de yüzey buluntusu olarak müzeye kazandırılmıştır. Bu formdaki haçlar, Orta Bizans Dönemi inanç dünyasının, madencilikteki teknik çeşitliliği ve bölgesel üretim dinamiklerinin anlaşılması bakımından önemli veriler sunmaktadır. Eserlerin Latin haçı formunda olması ve MS 10.-12. yüzyıl aralığına tarihlenmesi, bu dönemde Bizans coğrafyasında röliker haç kullanımının standartlaştığı ve toplum içinde yaygınlık kazandığı dönemle uyum sağlamaktadır. Eserlerin genelinde gözlemlenen döküm sonrası kazıma, savat ve kakma gibi teknikler, üretimin tek bir merkezden ziyade, farklı kalite standartlarına sahip bölgesel atölyelerde gerçekleştiğine; yazıtlardaki

imla hataları ve şematik figür işlenişleri de yerel üretime işaret ediyor olmalıdır.

Koleksiyonun en dikkat çekici örneklerini oluşturan Daniel ve İlyas betimlemeli haçlar, standart Bizans ikonografisinin (İsa ve Meryem odaklı) geleneksel işlenişinden ayrılmaktadır. Daniel'in aslanlar ininden kurtuluşu ve İlyas'ın göğe yükselişi gibi temaların, çocuk İsa ya da aziz ikonografisiyle birleştirilmesi, bu objelerin taşıyıcısına sunduğu koruyucu ve kurtarıcı gücü pekiştiriyor olmalıdır. Bu iki örneğin, standart üretim modellerinin aksine, kişisel talep üzerine üretilmiş olabileceğini değerlendirmek gerekir. Teknik açıdan koleksiyonun zirve noktasını temsil eden Kat. No. 17'deki röliker haç, bronz bir çerçeve içine yerleştirilmiş savat tekniğiyle işlenen gümüş plakalarıyla nadir bir örnektir. Bronz ve gümüşün uyumlu birleşimi, bu eserin yalnızca bir inanç objesi değil, aynı zamanda sahibinin yüksek sosyo-ekonomik statüsünü yansıtan bir prestij göstergesi olduğunu kanıtlamaktadır.

Katalog

Kat. No. 1 (Resim/Çizim 1): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 15-1/1973. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:** 04/10/1973. **Ölçüleri:** Uz: 8,3 cm, gen: 4,6 cm, kal: 1,1 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde, motifte ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamaları vardır. Haçın ön yüzünde çarmıha gerilmiş başı haleli İsa figürü ve yatay kollarda "ICXC-NHKA" yazıtı "Ι(ησοῦ)ς Χ(ριστὸ)ς νηκᾱ"

(İsa Mesih muzafferdir) yer almaktadır. Arka yüzde orans duruşta başı haleli Meryem figürü ve sol yatay kolda bitkisel motifler, üst dikey kolda "MHIPH" yazıtı "Μήτηρ [Θεοῦ]" (Tanrı [Anası]) yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 2 (Resim/Çizim 2): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 2025/39(A). **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:** 07/10/2024. **Ölçüleri:** Uz: 9,6 cm, gen: 4,7 cm, kal: 0,9 cm. **Tipoloji:** Form Tip I, askı halkası Tip II. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde, motifte ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamaları vardır. Üstteki menteşede iki yivli, silindir formlu bir askı halkası bulunmaktadır. Haçın ön yüzünde çarmıha gerilmiş başı haleli İsa figürü ve figür başının arkasından çarmıh uzantısı ve çarmıh üzerinde "X" sembolü vardır. Yatay kollarda "ICXC NHKA" yazıtı "Ι(ησοῦ)ς Χ(ριστὸ)ς νηκᾱ" (İsa Mesih muzafferdir) yer almaktadır. Arka yüzde orans duruşta başı haleli Meryem figürü, yan kollarda bitkisel motifler ve üst dikey kolda "MHPΘY" yazıtı (MHP harfleri monogram şeklindedir) "Μ(ή)τηρ Θ(εο)ῦ" (Tanrı Anası) yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 3 (Resim/Çizim 3): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 4-1/1999 ve 4-2/1999. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:** 07/06/1999. **Ölçüleri:** Uz: 8,5 cm, gen: 4,8 cm, kal: 0,4 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde, motifte ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** La-

tin haçı formlu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Dikey alt kolda sonradan oluşan bir delik bulunmaktadır. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamı vardır. Haçın ön yüzünde çarmıha gerilmiş başı haleli İsa figürü ve figür başının arkasından çarmıh uzantısı, çarmıh üzerinde “X” sembolü vardır. Yatay kollarda “ICXC-NHKA” yazıtı “Ι(ησοῦ)ς Χ(ριστοῦ)ς νηκᾱ” (İsa Mesih muzafferdır) yer almaktadır. Arka yüzde orans duruşta başı haleli Meryem figürü, yan kollarda yıldız motifi ve üst dikey kolda “MHPΘY” yazıtı (MH harfleri monogram şeklindedir) “Μ(ήτ)ηρ Θ(εο)ῦ” (Tanrı Anası) yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 4 (Resim/Çizim 4): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Ett. No:** 2025/1930. **Malzemesi:** Bronz. **Müze Geliş Şekli:** Müsadere. **Müze Geliş Tarihi:** 09/02/2022. **Ölçüleri:** Uz: 8,5 cm, gen: 4,6 cm, kal: 1 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde, motifte ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamı vardır. Haçın ön yüzünde, çarmıha gerilmiş başı haleli İsa figürü ve figür başının üstünde çarmıh uzantısı, çarmıh üzerinde “X” sembolü vardır. Yatay kollarda “ICXC-NHKA” yazıtı (NH harfleri monogram şeklindedir) “Ι(ησοῦ)ς Χ(ριστοῦ)ς νηκᾱ” (İsa Mesih muzafferdır) yer almaktadır. Arka yüzde orans duruşta başı haleli Meryem figürü, yan kollarda İncil tutan azizler ve üst dikey kolda “MHPΘY” yazıtı (MHP harfleri monogram şeklindedir) “Μ(ήτ)ηρ Θ(εο)ῦ” (Tanrı Anası) yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 5 (Resim/Çizim 5): Adı: Röliker Haç. **Müze Etn. Env. No:** 5-1/1977. **Malzemesi:** Bronz. **Müze Geliş Şekli:** Satın alma. **Müze Geliş Tarihi:** 28/11/1977. **Ölçüleri:** Uz: 8,2 cm, gen: 4,8 cm, kal: 0,5 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Üst dikey kol ucunda menteşe aksamı vardır. Arka kapak ve alt dikey kol ucundaki menteşe aksamı noksanıdır. Haçın ön yüzünde, çarmıha gerilmiş başı haleli İsa figürü ve figür başının arkasından çarmıh uzantısı, çarmıh üzerinde “X” sembolü vardır. Yatay kollarda “ICXC-NHKA” yazıtı “Ι(ησοῦ)ς Χ(ριστοῦ)ς νηκᾱ” (İsa Mesih muzafferdır) yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 6 (Resim/Çizim 6): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 20-2/1973. **Malzemesi:** Bronz. **Müze Geliş Şekli:** Müsadere. **Müze Geliş Tarihi:** 10/10/1973. **Ölçüleri:** Uz: 4,2 cm, gen: 2,2 cm, kal: 0,6 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde kabartma, detayda ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** Kalıba döküm. Latin haçı formlu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamı vardır. Menteşeler ön yüzde lotus yaprağı şeklinde işlenmiştir. Haçın ön yüzünde başı haleli çarmıha gerilmiş İsa figürü ve figür başının arkasından çarmıh uzantısı, çarmıh üzerinde “X” sembolü vardır. Yatay kollarda “IC-XC” yazıtı “Ι(ησοῦ)ς Χ(ριστοῦ)ς” (İsa Mesih) yer almaktadır. Arka yüzde orans duruşta başı haleli Meryem figürü ve yatay kollarda “MP-ΘY” yazıtı Μ(ήτ)ηρ Θ(εο)ῦ” (Tanrı

Anası) yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 7 (Resim/Çizim 7): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Ett. No:** 2022/1149. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Müsadere. **Müzeye Geliş Tarihi:** 09/01/2022. **Ölçüleri:** Uz: 6 cm, gen: 2,6 cm, kal: 0,4 cm. **Tipoloji:** Form Tip I, askı halkası Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde kabartma ve detayda kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamı vardır. Üstteki menteşede silindirik formlu bir askı halkası bulunmaktadır. Haçın ön yüzünde olasılıkla başı haleli çarmıha gerilmiş İsa figürü, arka yüzde orans duruşta olasılıkla başı haleli Meryem figürü yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 8 (Resim/Çizim 8): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 1-6/1973. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Satın alma. **Buluntu Yeri:** Samsun Vezirköprü ilçesi, Adatepe Mahallesi. **Müzeye Geliş Tarihi:** 27/02/1973. **Ölçüleri:** Uz: 4,5 cm, gen: 2,6 cm, kal: 0,3 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde kabartma ve detayda kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Üst dikey kol ucunda menteşe aksamı vardır. Arka kapak ve alt dikey kol ucundaki menteşe aksamı noksanıdır. Haçın ön yüzünde çarmıha gerilmiş İsa figürü ve figür başının arkasından haç şeklinde çarmıh uzantısı bulunmaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 9 (Resim/Çizim 9): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Ett. No:** 2025/1855a. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:**

Müsadere. **Müzeye Geliş Tarihi:** 16/01/2024. **Ölçüleri:** Uz: 3,9 cm, gen: 2,4 cm, kal: 0,25 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde kabartma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Alt dikey kol ucunda menteşe aksamı vardır. Arka kapak ve üst dikey kol ucundaki menteşe aksamı noksanıdır. Haçın ön yüzünde çarmıha gerilmiş İsa figürü ve figür başının arkasında haç şeklinde çarmıh uzantısı bulunmaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 10 (Resim/Çizim 10): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Ett. No:** 2025/1913. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:** 2019. **Ölçüleri:** Uz: 4,1 cm, gen: 2,4 cm, kal: 0,3 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde kabartma ve detayda kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamı vardır. Menteşeler ön yüzde lotus yaprağı şeklindedir. Haçın ön yüzünde başı haleli çarmıha gerilmiş İsa figürü ve figür başının arkasında çarmıh uzantısı bulunmaktadır. Dikey üst kolda güneş ve ay sembolleri işlenmiştir. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 11 (Resim/Çizim 11): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 1-2/1975. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:** 21/01/1975. **Ölçüleri:** Uz: 7 cm, gen: 3,5 cm, kal: 1,4 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde kabartma, detayda ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup, haç mer-

kezden kollara doğru genişlemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamı vardır. Menteşeler ön yüzde lotus yaprağı şeklindedir. Haçın ön yüzünde başı haleli çarmıha gerilmiş İsa figürü ve figür başının arkasından çarmıh uzantısı bulunmaktadır. Yatay kollarda “ICXC-NHKA” yazıtı “Ι(ησοῦ)ς Χ(ριστὸς) νηκᾱ” (İsa Mesih muzafferdir) ve üst dikey kolda güneş ve ay sembolü ve bu semboller arasında “ΦC” yazıtı “φ(ῶ)ς” (ışık) yer almaktadır. Arka yüzde orans duruşta başı haleli Meryem figürü, üst ve yatay kollarda çapraz tarama motifleri bulunmaktadır. Yatay kollarda “MHP-ΘY” yazıtı (MHP harfleri monogram olarak işlenmiştir) “Μ(ήτηρ) Θ(εο)υ” (Tanrı Anası) yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 12 (Resim/Çizim 12): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 4-2/1979. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:** 20/01/1979. **Ölçüleri:** Uz: 8,8 cm, gen: 5,5 cm, kal: 0,4 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde kabartma, detayda ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamı vardır. Arka kapak noksanıdır. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamı vardır. Menteşeler ön yüzde lotus yaprağı şeklindedir. Haçın ön yüzünde başı haleli çarmıha gerilmiş İsa figürü ve figür başının arkasında çarmıh uzantısı bulunmaktadır. Çarmıhın her iki yanında da güneş ve ay sembolü işlenmiştir. Yatay kollarda iki satır halinde İoannes İncili 19:26 ayette geçen “ΔΕΟΥΟ-ΣΟΥ” yazıtı “(ἰ)δ(ε) ὁ υ(ι)ός σου” (Bak! Senin oğlun) ve İoannes İncili 19:27 ayette geçen, “ΙΔΟΥΜΗ-

ΣΟΥ” yazıtı “(ἰ)δὸν μὴ(τηρ) σου” (İşte! senin annen) yer almaktadır. Sol yatay kolda boydan işlenmiş yönü sola dönük dua eden Meryem figürü, sağ yatay kolda boydan işlenmiş yönü sağa dönük Aziz İoannes figürü işlenmiştir. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 13 (Resim/Çizim 13): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 12-1/1976. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:** 15/09/1976. **Ölçüleri:** Uz: 10 cm, gen: 5,6 cm, kal: 1,7 cm. **Tipoloji:** Form Tip I, askı halkası Tip VI. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde kabartma, motifte kazıma, iç içe halkalarda stampa tekniği. **Tanım:** Latin haçı formu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamı vardır. Menteşeler ön yüzde lotus yaprağı şeklindedir. Üst dikey koldaki menteşede üstü çizgi kabartmalı bir askı halkası vardır. Haçın ön yüzünde başı haleli çarmıha gerilmiş İsa figürü ve figür başının arkasında çarmıh uzantısı bulunmaktadır. Çarmıhın her iki yanında da güneş ve ay sembolü işlenmiştir. Sağ yatay kolda belden yukarı işlenmiş sola dönük dua eden Meryem figürü ve üç adet iç içe halka motifi, sol yatay kolda belden yukarı işlenmiş sağa dönük Aziz İoannes figürü ve üç adet iç içe halka motifi bulunmaktadır. Arka yüzünde merkezde orans duruşta başı haleli Meryem figürü ve kollarda madalyon içinde omuzdan yukarı işlenmiş İncil yazarları yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 14 (Resim/Çizim 14): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 2010/33(A). **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:** 22/09/2010. **Ölçüleri:** Uz: 8,1 cm,

gen: 4,9 cm, kal: 1 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde, motifte ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formulu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemekte ve köşeler küçük yassı halkalarla sonlanmaktadır. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamaları vardır. Haçın ön yüzünde başı haleli orans duruşta Meryem figürü ve üst dikey kolda “MPΘO” yazıtı “M(ήτη)ρ Θ(ε)ο(ῦ)” (Tanrı Anası) yer almaktadır. Arka yüzde kollardan merkezdeki halkaya doğru uzanan içi çapraz taralı üçgen motifler bulunmaktadır. Bu motifler dikey kollarda zincir motifiyle kol uçlarına bağlanmış olup yatay kollarda da yarım halka şeklinde motifler vardır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 15 (Resim/Çizim 15): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 2016/30(A). **Malzemesi:** Bronz. **Müze Geliş Şekli:** Satın alma. **Müze Geliş Tarihi:** 02/09/2016. **Ölçüleri:** Uz: 8 cm, gen: 5,2 cm, kal: 0,9 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde, motifte ve yazıtta kazıma, oyuklarda kakma ya da akıtma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formunda olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamaları vardır. Haçın ön yüzünde orans duruşta başı haleli Meryem figürü ve figür başının üstünde “ΘEOTOK” yazıtı “Θεοτόκ(ος)” (*Theotokos*/Tanrı doğuran) yer almaktadır. Arka yüzde merkezde ve kollarda olmak üzere halka şeklinde aplikleri düşmüş beş yuva bulunmaktadır. Ortadaki yuvanın çevresi çentik motiflidir. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No: 16 (Resim/Çizim 16): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 2015/21(A). **Malzemesi:** Bronz. **Müze**

Geliş Şekli: Satın alma. **Müze Geliş Tarihi:** 09/02/2015. **Ölçüleri:** Uz: 12,2 cm, gen: 6 cm, kal: 1,2 cm. **Tipoloji:** Form Tip I, askı halkası Tip VI. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde, motifte ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formulu olup haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamaları vardır. Üstteki menteşede silindirik formulu bir askı halkası bulunmaktadır. Haçın ön yüzünde orans duruşta başı haleli Meryem figürü ve üst dikey kolda “MPΘY” yazıtı “M(ήτη)ρ Θ(εο)ῦ” (Tanrı Anası) yer almaktadır. Arka yüzünde orans duruşta başı haleli Aziz Georgios figürü ve üst dikey kolda “ΓΕΟΡΓΙC” yazıtı “Γεώργιος” (= *Γεώργιος*(o)s, Georgios) yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 17 (Resim/Çizim 17): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Ett. No:** 2022/1397. **Malzemesi:** Bronz ve gümüş. **Müze Geliş Şekli:** Müsadere. **Müze Geliş Tarihi:** 19/10/2022. **Ölçüleri:** Uz: 12,2 cm, gen: 6 cm, kal: 1,2 cm. **Tipoloji:** Form Tip I, askı halkası Tip IV. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, plakalarda kesme, figürde ve yazıtta kazıma ve savat tekniği, kapakta delik işi tekniği. **Tanım:** Latin haçı formulu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Gövde içine iki gümüş plaka yerleştirilmiştir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamaları vardır. Üstteki menteşede konik formulu iki aksam birleştirilerek bir askı halkası oluşturulmuştur. Haçın gövdesi açık olup kolların uçlarında halka şeklinde oyuklar vardır. Gümüş plaka haç gövdesindeki açıklıktan görünmekte olup plakalar iç yüzde bulunan çentiklere ve kollarda bulunan oyuklara tutturulmuştur. Haçın arka yüzünde kollardaki oyuklar kırık ve noksandır. Ön yüzdeki gümüş plaka

üzerinde orans duruşta başı haleli Meryem figürü ve yatay kollarda ikiye bölünmüş “MP-ΘΥ” yazıtı “Μ(ήτηρ) Θ(εο)υ” (Tanrı Anası) yer almaktadır. Arka yüzdeki gümüş plaka üzerinde başı haleli sol elinde İncil tutan Aziz Gregorios figürü, yatay kollarda ikiye bölünmüş “ΤΡΙΓΟ-ΠΙΟ[?]” yazıtı “Τρηγόριος[ς]” (= Τρηγόριος, Gregorios) ve sol yatay kolda “(A)” sembolü (Tanrı evrenin başlangıcıdır) bulunmaktadır. Haç gövdesi ve içteki plakalar kırık parçalıdır. **Tarih:** MS 10.-11. yüzyıl.

Kat. No. 18 (Resim/Çizim 18): Adı: Rö-
liker Haç. **Müze Ark. Ett. No:** 2019/960.
Malzemesi: Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:**
Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:**
01/08/2019. **Ölçüleri:** Uz: 10 cm, gen: 5,9
cm, kal: 1 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Ya-
pım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde, mo-
tifte ve yazıtta kazıma tekniği, iç içe
halkalarda stampa, oyuklarda kakma ya da
akıtma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu
olup, haç merkezden kollara doğru geniş-
lemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik men-
teşe aksamı vardır. Haçın ön yüzünde
orans duruşta başı haleli Aziz Georgios fi-
gürü ve üst dikey kolda “...ΓΗΟC” yazıtı
“[Γεόρ]γος”? (Aziz [Geor]gios) şeklinde
tamamlanabilir. Arka yüzde merkezde ve
kollarda olmak üzere halka şeklinde aplik-
leri düşmüş beş yuva bulunmaktadır. Mer-
kezdeki yuva çevresinde altı, üst dikey
kolda bir ve alt dikey kolda iki adet olmak
üzere toplam dokuz adet iç içe halka motifi
vardır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 19 (Resim/Çizim 19): Adı: Rö-
liker Haç. **Müze Ark. Env. No:**
2010/160(A). **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye
Geliş Şekli:** Satın alma. **Müzeye Geliş Ta-
rihi:** 20/12/2010. **Ölçüleri:** Uz: 9,2 cm,

gen: 5,7 cm, kal: 0,4 cm. **Tipoloji:** Form
Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, fi-
gürde, motifte ve yazıtta kazıma tekniği.
Tanım: Latin haçı formlu olup, haç mer-
kezden kollara doğru genişlemektedir. Bir
kapağı ve dikey kol uçlarına bitişik men-
teşe aksamı vardır. Haçın yüzünde
orans duruşta başı haleli Aziz Georgios fi-
gürü ve üst dikey kolda “ΓΕΟΓΙΟC” ya-
zıtı “Γεόργιος” (= Γεώργιος, Georgios) yer
almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 20 (Resim/Çizim 20): Adı: Rö-
liker Haç. **Müze Ark. Ett. No:** 2013/72.
Malzemesi: Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:**
Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:**
31/05/2013. **Ölçüleri:** Uz: 10,4 cm, gen:
4,4 cm, kal: 0,9 cm. **Tipoloji:** Form Tip I,
askı halkası Tip VI. **Yapım Tekniği:** Ka-
lıba döküm, figürde ve yazıtta kazıma tek-
niği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup, haç
merkezden kollara doğru genişlemektedir.
Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamları
vardır. Üstteki menteşede silindirik
formlu bir askı halkası bulunmaktadır. Ha-
çın bir yüzünde orans duruşta başı haleli
Aziz Georgios figürü ve üst dikey kolda
“ΓΕΟΓΗ-Σ-O” yazıtı (ΓΗ harfleri monog-
ram olarak işlenmiştir) “Γεό(ρ)γος” (= *Γεώργιος*, Georgios) yer almaktadır. Diğer
yüzde orans duruşta başı haleli Aziz Theo-
doros figürü ve üst dikey kolda “ΘΕΟΔΟ-
Ι-Σ” yazıtı “Θεόδωρ[o]ς” (= *Θεόδωρος*,
Theodoros) yer almaktadır. **Tarih:** MS 11.
yüzyıl.

Kat. No. 21 (Resim/Çizim 21): Adı: Rö-
liker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 12-3/1983.
Malzemesi: Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:**
Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:**
07/10/1983. **Ölçüleri:** Uz: 7,4 cm, gen: 4,5

cm, kal: 0,3 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Üst dikey kol ucunda menteşe aksamı vardır. Alt dikey koldaki menteşe aksamı nokсандır. Yatay kollarda dalga motifi vardır. Haç yüzünde başı haleli kolları iki yana açık orans duruşta Aziz Gregorios figürü, üst dikey kolda ve yatay kollarda “ΟΑΓΙΟ ΣΓΡΠΙ-ΓΟΠΙΣ” yazıtı “ὁ ἅγιος Γρηγόριος” (Aziz Gregorios) bulunmaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 22 (Resim/Çizim 22): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 6-1/1975. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:** 1975. **Ölçüleri:** Uz: 7,6 cm, gen: 3,7 cm, kal: 0,7 cm. **Tipoloji:** Form Tip I, askı halkası Tip VI. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde, detayda ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamı vardır. Üstteki menteşede silindirik formlu bir askı halkası bulunmaktadır. Haçın ön yüzünde orans duruşta başı haleli Meryem figürü ve üst dikey kolda “ΜΙΡΘΥ” yazıtı “Μή(τη)ρ Θε(εο)ῦ” (Tanrı Anası) yer almaktadır. Arka yüzde başı haleli, kanatlı baş melek Mikail figürü bulunmaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 23 (Resim/Çizim 23): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 15-2/1970. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Müsadere. **Müzeye Geliş Tarihi:** 09/12/1970. **Ölçüleri:** Uz: 7,7 cm, gen: 5 cm, kal: 0,3 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde, mo-

tifte ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemekte ve köşeler küçük yassı halkalarla sonlanmaktadır. Kapağın biri ve üst dikey koldaki menteşe aksamı nokсандır. Alt dikey kolda ise menteşe aksamı vardır. Haç yüzünde orans duruşta başı haleli Aziz Ioannes figürü ve figür başının üstünde iki satırda “HOANH-C” yazıtı “Hoáv(v)ης” (= Ἰωάννης, Ioannes) yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 24 (Resim/Çizim 24): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 2019/35(A). **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:** 23/05/2019. **Ölçüleri:** Uz: 7,9 cm, gen: 4,4 cm, kal: 0,5 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde, motifte ve yazıtta kazıma, iç içe halkalarda stampa tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Kapağın biri nokсандır. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamı vardır. Haç yüzünde yatay sol kolda dört adet, sağ kolda beş adet ve dikey alt kolda bir adet olmak üzere toplam on adet iç içe halka motifleri bulunmaktadır. Dikey kollarda ise ayakta duran cepheden işlenmiş Daniel ve önünde çocuk İsa figürü, üst dikey kolda “ΔΑΝΙΗΛ” yazıtı “Δανιήλ” (Daniel) yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 25 (Resim/Çizim 25): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Ett. No:** 2025/1734. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Hibe. **Müzeye Geliş Tarihi:** 2025. **Ölçüleri:** Uz: 8,2 cm, gen: 4,2 cm, kal: 0,4 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde, motifte ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu

olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Kapağın biri noksanlıdır. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamı vardır. Haçın dikey kollarında başı haleli Meryem ve önünde çocuk İsa figürü, yatay kollarında ise adı tespit edilemeyen iki aziz figürü yer almaktadır. Haç kollarında çentik motifleriyle sonlanmaktadır. Üst dikey kolda iki satır halinde “ΘΕΟΤΟ-ΚΕ” yazıtı “Θεοτό-κε” (*Ey Theotokos/Tanrı doğuran*) yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 26 (Resim/Çizim 26): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Ett. No:** 2025/1931. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Müsadere. **Müzeye Geliş Tarihi:** 09/02/2022. **Ölçüleri:** Uz: 8 cm, gen: 4,3 cm, kal: 0,5 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde, motif ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formulu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Kapağın biri noksanlıdır. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamı vardır. Haçın dikey kollarında başı haleli Meryem ve önünde çocuk İsa figürü, yatay kollarında ise dikdörtgen metop içinde “ΠΑΝΑΓΓ” yazıtı “Παναγί(α)” (Kutsal, =Meryem) ve “ΑΙΑΓΙΟ” yazıtı “Αιάγιο(ς)” (= “Άγιος, Aziz, =İsa) yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 27 (Resim/Çizim 27): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 6-1/2003. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Müsadere. **Müzeye Geliş Tarihi:** 03/06/2003. **Ölçüleri:** Uz: 8 cm, gen: 4,4 cm, kal: 0,3 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde kazıma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formulu olup haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Kapağın biri noksanlıdır. Haçın

ön yüzünde merkezde ve üst dikey kolda ve yatay kollarında belden yukarı işlenmiş adı tespit edilemeyen birer aziz figürü ve alt dikey kolda Meryem ve önünde çocuk İsa figürü işlenmiştir. Yüzey oldukça aşınmış olduğu için figürler oldukça siliktir. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 28 (Resim/Çizim 28): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Ett. No:** 2016/489. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Hibe. **Müzeye Geliş Tarihi:** 18/07/2016. **Ölçüleri:** Uz: 9,8 cm, gen: 6 cm, kal: 0,7 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde ve yazıtta kazıma tekniği, kazılan yerlerde kakma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formulu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Kapağın biri noksanlıdır. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamı vardır. Haç yüzünde başı haleli Meryem figürü, önünde çocuk İsa ve iki yanında dikey olarak “ΗΑΓΓΑ-ΘΕΟΤ” yazıtı “ή αγία θεοτ(όκος)” (*Kutsal Theotokos/Tanrı doğuran*) yer almaktadır. Haçın kolları ucunda ise dört büyük İncil yazarının isimleriyle birlikte figürleri bulunmaktadır. Üst dikey kolda madalyon içinde cepheden işlenmiş Aziz Matta figürü ve iki yanında dikey olarak yazılmış “ΜΑΤΘ-ΕΟΚ” yazıtı “Ματθεός” (*Mattheus/Matta*); alt dikey kolda madalyon içinde cepheden işlenmiş Aziz Markos figürü ve iki yanında “ΜΑΡΚΟΚ” yazıtı “Μάρκος” (Markos); sağ yatay kolda madalyon içinde cepheden işlenmiş Aziz Luka figürü ve iki yanında “ΛΟΥΚΑΚ” yazıtı “Λουκάς” (*Loukas/Luka*) ve sol yatay kolda madalyon içinde cepheden işlenmiş Aziz İoannes figürü ve iki yanında “ΙΩΑΝΝΙΚ” yazıtı

“Ιωάννης” (*Iohannes/Yuhanna*) yer almaktadır. Gümüş kakmada yoğun dökülmeler vardır. **Tarih:** MS 10.-11. yüzyıl.

Kat. No. 29 (Resim/Çizim 29): Adı: Rö-
liker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 1-1/1977.
Malzemesi: Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:**
Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:**
18/01/1977. **Ölçüleri:** Uz: 6,9 cm, gen: 3,9
cm, kal: 0,4 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Ya-
pım Tekniği:** Kalıba döküm, figürde, mo-
tifte ve yazıtta kazıma tekniği. **Tanım:** La-
tin haçı formlu olup, haç merkezden kol-
lara doğru genişlemektedir. Dikey kol uç-
larına bitişik menteşe aksamaları vardır. Ha-
çın bir kapağı noksanıdır. Haç yüzünde başı
haleli sol elinde İncil tutan aziz figürü, fi-
gür başının üstüne haç işareti ve yıldız
sembolleri yer almaktadır. **Tarih:** MS 11.
yüzyıl.

Kat. No. 30 (Resim/Çizim 30): Adı: Rö-
liker Haç. **Müze Ark. Ett. No:** 2021/1113.
Malzemesi: Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:**
Hibe. **Müzeye Geliş Tarihi:** 27/09/2021.
Ölçüleri: Uz: 8,4 cm, gen: 4,4 cm, kal: 1,1
cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:**
Kalıba döküm, figürde, motifte ve yazıtta
kazıma, oyuklarda kakma ya da akıtma
tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu olup,
haç merkezden kollara doğru genişlemek-
tedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe
aksamları vardır. Haçın ön yüzünde dikey
kollarda başı haleli olasılıkla İlyas figürü
bulunmaktadır. Üst dikey kolda “ΗΛ-” ya-
zıtı “ΗΛ[ίος]” (İlyas) yer almaktadır. Ya-
tay kollarda biri oldukça silinmiş olan iki
aziz başı ve dikey kollarda ayakta duran
başı haleli işlenmiştir. Arka yüzde mer-
kezde ve kollarda olmak üzere halka şek-
linde apliği düşmüş toplam beş adet yuva
vardır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 31 (Resim/Çizim 31): Adı: Rö-
liker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 6-3/1998.
Malzemesi: Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:**
Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:**
23/12/1998. **Ölçüleri:** Uz: 7,1 cm, gen: 3
cm, kal: 1,1 cm. **Tipoloji:** Form Tip I, askı
halkası Tip II. **Yapım Tekniği:** Kalıba dö-
küm, figürde ve motifte kazıma tekniği.
Tanım: Latin haçı formlu olup, haç mer-
kezden kollara doğru genişlemektedir. Di-
key kol uçlarına bitişik menteşe aksamaları
vardır. Üstteki menteşede iki yivli silindirik
formlu bir askı halkası bulunmaktadır. Ha-
çın ön yüzünde merkezde içi rozet şeklinde
olan halka motifi, dikey kollardan çapraz
tarama ile başlayıp yatay kollara doğru yay
yapan çizgisel motifler ve yatay kollarda iç
içe üç adet yarım halka motifi işlenmiştir.
Arka yüzde merkezde başı haleli aziz fi-
gürü ve bu figüre dek uzanan çapraz ta-
rama motifleri bulunmaktadır. **Tarih:** MS
11. yüzyıl.

Kat. No. 32 (Resim/Çizim 32): Adı: Rö-
liker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 1-12/1976.
Malzemesi: Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:**
Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:**
19/01/1976. **Ölçüleri:** Uz: 8 cm, gen: 5,1
cm, kal: 1,5 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Ya-
pım Tekniği:** Kalıba döküm, motifte ve
yazıtta kazıma tekniği ve iç içe halkalarda
stampa tekniği. **Tanım:** Latin haçı formlu
olup, haç merkezden kollara doğru geniş-
lemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik men-
teşe aksamaları vardır. Menteşeler ön yüzde
lotus yaprağı şeklindedir. Bir yüzün mer-
kezinde ve kollarında birer madalyon bu-
lunmaktadır. Ortadaki madalyon içinde
dört adet iç içe halka motifi ve bu motifleri
birbirine bağlayan yarım daire motifleri
vardır. Kollardaki madalyon içlerinde ise
rozet motifleri işlenmiştir. Diğer yüzde

merkezde madalyon ve içinde rozet motifi bulunmaktadır. Yatay uçları ve ortası nokta çukurlarla işlenmiş olan oniki yapraklı bir adet rozet motifi bulunmaktadır. Motif bir halka ile çevrelenmektedir. Üst dikey kolda "IC-XC", sol yatay kolda "NH-KA" ve alt dikey kolda üç satır halinde "KEBO-HΘH-AMHN" yazıtı "Ι(ησοῦ)ς Χ(ριστό)ς νηκά. Κ(ύρι)ε βοήθη, ἀμήν" (İsa Mesih muzaffer(dir). Ey Efendi(m), yardım et, amin) yer almaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 33 (Resim/Çizim 33): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Ett. No:** 2016/498. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:** 19/05/2015. **Ölçüleri:** Uz: 5,2 cm, gen: 4,6 cm, kal: 0,7 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, motifte kazıma, oyuklarda kakma ya da akıtma tekniği. **Tanım:** Latin haçı formulu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Bir kapağı ve üst dikey kolun yarısı ile dikey kol uçlarındaki menteşe aksamaları noksanıdır. Haç yüzünde merkezde ve sağlam olan diğer kollarda dört adet aplik yuvası vardır. Kollardaki yuvalardan merkezdeki yuvaya birleşen çapraz tarama motifleri ve bu motiflerin uçlarında da damla motifleri bulunmaktadır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 34 (Resim/Çizim 34): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 1-6/1988. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Müsadere. **Müzeye Geliş Tarihi:** 12/11/1984. **Ölçüleri:** Uz: 5,5 cm, gen: 3,5 cm, kal: 0,6 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, iç içe halkalarda stampa tekniği. **Tanım:** Latin haçı formulu olup, haç merkezden kollara doğru

genişlemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamaları vardır. Haçın ön yüzünde, merkezde ve kollarda paralel olarak işlenmiş toplam 17 adet iç içe halka motifi vardır. Bazı halkalar oldukça siliktir. Arka yüzünde herhangi bir figür ya da motif yoktur. **Tarih:** MS 10.-11. yüzyıl.

Kat. No. 35 (Resim/Çizim 35): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 10-6/1976. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Satın alma. **Müzeye Geliş Tarihi:** 23/08/1976. **Ölçüleri:** Uz: 5,8 cm, gen: 3,6 cm, kal: 0,6 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, iç içe halkalarda stampa tekniği. **Tanım:** Latin haçı formulu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Dikey kol uçlarına bitişik menteşe aksamaları vardır. Haçın ön yüzünde, merkezde ve dikey kollarda paralel olarak işlenmiş toplam dokuz adet iç içe halka motifi vardır. Yan kollarda aşınmadan dolayı iç içe halkalar görünmemektedir. Arka yüzünde herhangi bir figür ya da motif yoktur. **Tarih:** MS 10.-11. yüzyıl.

Kat. No. 36 (Resim/Çizim 36): Adı: Röliker Haç. **Müze Ark. Ett. No:** 2025/1855b. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Müsadere. **Müzeye Geliş Tarihi:** 16/01/2024. **Ölçüleri:** Uz: 4,2 cm, gen: 2,8 cm, kal: 0,2 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Kalıba döküm, iç içe halkalarda stampa tekniği. **Tanım:** Latin haçı formulu olup, haç merkezden kollara doğru genişlemektedir. Bir kapağı ve alt dikey kolun yarısı kırık olup noksanıdır. Üstteki kol ucuna bitişik menteşe aksamı vardır. Haçın merkezinde ve kollarında paralel olarak işlenmiş toplam on üç adet iç içe halka motifi vardır. **Tarih:** MS 10.-11. yüzyıl.

Kat. No. 37 (Resim/Çizim 37): Adı: Rö-
liker Haç. **Müze Etn. Ett. No:** 97. **Malze-
mesi:** Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:** Satın
alma. **Müzeye Geliş Tarihi:** 2024. **Ölçü-
leri:** Uz: 5,9 cm, gen: 3,5 cm, kal: 1,1 cm.
Tipoloji: Form Tip I. **Yapım Tekniği:** Ka-
lıba döküm, yazıtta kazıma tekniği. **Ta-
nım:** Latin haçı formlu olup, haç merkez-
den kollara doğru genişlemektedir. Dikey
kol uçlarına bitişik menteşe aksamaları var-
dır. Haçın bir yüzünde dikey kollarda di-
key olarak yer alan yazıtın “Θ[.]OT-
[.]OHΘH” üst kolundaki Θ[.]OT harfleri
θ[ε]οτ(όκος) (*Theotokos*/Tanrı doğuran)
şeklinde, alt koldaki harfler ise “[β]οήθη”
(= βοήθει, yardım etsin) şeklinde deşifre
edilebilir. Yatay kollarda yatay olarak
“TO[.] -TOC” harfleri okunabilmektedir,
ancak deşifre edilememektedir. Arka yü-
zünde ise dikey kollarda dikey olarak
“ΑΓΗ[.] -[.]ΓΗΟCΑΓΗΟ[.]” yazısı
“ἁγῆ[ος ἁ]γῆος ἁγῆος[ς]” (kutsal kutsal kut-
sal) yer almaktadır. Iota harfi Hta ile yazıl-
mıştır. **Tarih:** MS 11. yüzyıl.

Kat. No. 38 (Resim/Çizim 38): Adı: Rö-
liker Haç. **Müze Ark. Ett. No:** 2020/990.
Malzemesi: Bronz. **Müzeye Geliş Şekli:**
Yüzey buluntusu. **Buluntu Yeri:** Samsun
Ladik ilçesi, Hamamayağı Mahallesi. **Mü-
zeye Geliş Tarihi:** 04/02/2020. **Ölçüleri:**
Uz: 10 cm, gen: 4,8 cm, kal: 1,2 cm. **Tipo-
loji:** Form Tip I, askı halkası Tip II. **Yapım
Tekniği:** Kalıba döküm. **Tanım:** Latin
haçı formlu olup, haç merkezden kollara
doğru genişlemektedir. Dikey kol uçlarına
bitişik menteşe aksamaları vardır. Üstteki
menteşede iki yivli bir askı halkası bulun-
maktadır. Haçın ön ve arka yüzünde her-
hangi bir figür ya da motif yoktur. **Tarih:**
MS 10.-12. yüzyıl.

Kat. No. 39 (Resim/Çizim 39): Adı: Rö-
liker Haç. **Müze Ark. Env. No:** 13-
14/1975. **Malzemesi:** Bronz. **Müzeye Ge-
liş Şekli:** Hibe. **Müzeye Geliş Tarihi:**
03/10/1975. **Ölçüleri:** Uz: 5,7 cm, gen: 3,2
cm, kal: 0,8 cm. **Tipoloji:** Form Tip I. **Ya-
pım Tekniği:** Kalıba döküm. **Tanım:** La-
tin haçı formlu olup, haç merkezden kol-
lara doğru genişlemektedir. Dikey kol uç-
larına bitişik menteşe aksamaları vardır. Ha-
çın ön ve arka yüzünde herhangi bir figür
ya da motif yoktur. **Tarih:** MS 10.-12. yüz-
yıl.

Teşekkür

Bu çalışma, Samsun Müze Müdürlüğü’nün
“Bilimsel Müze Araştırması” izni doğrul-
tusunda hazırlanmıştır. Ayrıca, yazıtların çevi-
rileri için Doç. Dr. Mehmet ALKAN’a; ma-
teryal yardımları için Prof. Dr. Oğuz
KOÇYİĞİT’e ve Doç. Dr. Meryem Acara
Eser’e ve Kat. No. 5 ve 37’deki röliker haçların
çalışılmasına izin veren Müze Araştırmacısı
Büşra KANBUR’a çok teşekkür ederim.

Kaynakça

- Acara, E. M. (2015). Komana Kazısı Metal Buluntularından Bir Grup: Röliker Haç. D. B. Erciyas, & M. N. Tatbul (Eds.), *Komana'da Orta çağ Yerleşimi* (pp. 167-180). Ege Yayınları, İstanbul.
- Alkan, G. (2023). *Kars Müzesi'nde Bulunan Bizans ve Bizans Sonrası Hristiyanlara Ait Maden Eserler* (Yayın No. 827200) [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi ABD, Sivas.
- Altun, F. İ. (2015). *Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı 2001-2012 Sezonu Bizans Küçük Buluntuları* (Yayın No. 407749) [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi ABD, Bizans Sanatı BD, İzmir.
- Arslan, N., Böhlendorf Arslan, B., Türk, H., Koçyiğit, O., & Müller, K. (2011). Assos Kazısı 2009 Yılı Kazı, Restorasyon ve Onarım Çalışmaları. A. N. Toy, H. Dönmez, & Ö. Ötgün (Eds.), *32. Kazı Sonuçları Toplantısı*, (C. 3, ss. 235-250, 24-28 Mayıs 2010, İstanbul), Ankara.
- Aslanapa, O. (1990). "İznik Çini Fırınları Kazısı 1987 Yılı Çalışmaları", *X. Kazı Sonuçları Toplantısı*, (C. 2, ss. 383-400, 23-37 Mayıs 1988, Ankara), Ankara.
- Aydın, A. (2003). Reliquienkreuze im Museum von Ankara (Anadolu Medeniyetleri Müzesi). *Sanat Tarihi Dergisi*, 12, 25-52.
- Bariş, Ş. (2011). *Bolu Müzesi Bizans Dönemi Eserler* (Yayın No. 308899) [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ABD, Orta çağ Arkeoloji Bölümü, Konya.
- Beyazgeyik, M. (2025). *Diyarbakır Arkeoloji Müzesinde Bulunan Haçlar* (Yayın No. 954370) [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ABD, Diyarbakır.
- Bilgi, H. (2004). Byzantine Period. Ö. Bilgi (Ed.), *Anatolia Cradle of Castings*, (ss. 147-174), Döktaş, İstanbul.
- Buyruk, H. (2013). Giresun Müzesinde Bulunan Rölikerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7/29, 136-144.
- Buyruk, H. (2014). Silifke Müzesi'ndeki Haç Rölikerler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7/33, 504-512.
- Cesur, B. (2019). *Aizanoi Kazısı 1978-2018 Yılları Yerleşim Alanı Madeni Buluntuları* (Yayın No. 612486) [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ABD, Klasik Arkeoloji BD, Eskişehir.
- Cotsonis, J., & Kouroumalis, M. (2012). *Greek, Roman and Byzantine Object from the Archbishop Iakovos Collection*. Hellenic College Holy Cross, Brookline, Massachusetts.
- Çakmakçı, Z. (2017). Şükrü Tül Eski Eser Koleksiyonu'ndaki Bizans Dönemi Madeni Eserleri. *TÜBA-KED*, 15, 45-61.
- Çakmakçı, Z. (2021). Thyateira Kazısı Bizans Dönemi Madeni Buluntuları. E. Akdeniz, B. Gür, & N. Akıllı (Eds.), *Thyateira İçin 11 Yıl (2011-2021 Dönemi Kazılarının Sonuçlarına İlişkin Yazılar*, (ss. 235-268). Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Çetin, C. (2015). Isparta Müzesi'nden Bir Grup Bronz Eser. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 11-31.
- De Luca, S. (Ed.), (1987). *Anatolia. Immagini di civiltà, Tesori dalla Turchia*. Arnoldo Mondadori Editore, İtalya.
- Effenberger, A. (2010). Das Byzantinische Kunsthandwerk. J. Fring, & H. Willinghöfer (Eds.), *Byzanz Pracht und Alltag*, (pp. 82-93), Hirmer Verlag, Germany.

- Elyiğit, U. (2022). Bursa Arkeoloji Müzesindeki Madeni Haç Örnekleri. *Art Sanat*, 18, 173-200.
- Enez, A. (2019). *Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Metal Buluntuları* (Yayın No. 556047) [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ABD, Edirne.
- Ениосова, Н. В., & Пушкина, Т. А. (2012). Находки Византийского Происхождения Из Раннегородского Центра Гнездово В Свете Контактв Между Русью И Константинополем В X в. *Судейский сборник*, Вып V, 34-85.
- Karaca, Ş. C. (2023). *Bilecik Müzesi'ne Kayıtlı Roma ve Bizans Dönemi Metal Takı ve Süs Eşyaları* (Yayın No. 811105) [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ABD, Klasik Arkeoloji BD, Bursa.
- Koçyiğit, O. (2018). Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi Bizans Dönemi Maden Haçları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35/2, 110-121.
- Koroğlu, G. (2019). Rezan Has Müzesindeki Örnekleri Işığında Geç Roma-Bizans Döneminde Tılsımlar. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 13, Özel Ek Sayı, 399-424.
- Lippolis, I. B. (1999). *L'oreficeria Nell'impero di Costantinopoli tra IV e VII Secolo*. V. Natali (Ed.), Edipuglia, Bari.
- Metin, H. (2019). Burdur Müzesinden Bir Röliker Haç. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 413-418.
- Ödekan, A. (Eds.), (2007). *Kalanlar: 12-13. Yüzyıllarda Türkiye'de Bizans*. Vehbi Koç Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, H., & Öztaşkın, G. K. (2010). Denizli Arkeoloji Müzesi'nde Yer Alan Bizans Dönemi Maden Haçlarından Bir Grup. K. Pektaş, S. Cirtıl, S. Özgün Cirtıl, G. K. Öztaşkın, H. Özdemir, E. Aktuğ, & R. Uykur (Eds.), *XIII. Orta çağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, (ss. 490-499, 14-16 Ekim 2009, Pamukkale Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü), İstanbul.
- Pekin, A. K. (Haz.), (2007). *Gün Işığında İstanbul'un 8000 Yılı, Marmaray, Metro, Sathane Kazıları*. Vehbi Koç Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Пескова, А. А., & Строкова, Л. В. (2015). *Христианские древности Византии в «Сирийской коллекции» Б. И. и В. Н. Ханенко*. Петербургское востоковедение Санкт-Петербург, Киев.
- Pitarakis, B. (2006). *Les Croix-Reliquaires Pectorales Byzantines en Bronze*. Bibliothèque des Cahiers Archéologiques, XVI, Picard, Paris.
- Pülz, A. M. (2020). *Byzantinische Kleinfunde aus Ephesos: Ausgewählte Artefakte aus Metall, Bein und Glas*. Österreichischen Akademie der Wissenschaften in Wien, Band XVIII/1, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Ross, M. C. (1965). Jewelry, Enamels, and Art of the Migration Period. *Catalogue of the Byzantine and Early Mediaeval Antiquities in the Dumbarton Oaks Collection*, C. 2, Dumbarton Oaks Research Library and Collection/Trustees for Harvard University, Washington, D.C.
- Sayın, E., & Seçkin, S. (2023). Çobankale'den Enkolpion Röliker Haçlar. *Art-Sanat*, 20, 505-530.

- Sıddıki, F. İ. (2023). Balıkesir Kuva-yi Milliye Müzesi Koleksiyonundaki Bizans Dönemi Bronz Röliker Haçlar. *Art-Sanat*, 20, 563-590.
- Şahin, F. (2010). *Patara Metal Buluntuları* (Yayın No. 280566) [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ABD, Antalya.
- Yaşar, F., & Yavuz, S. (2022). Malatya Arkeoloji Müzesindeki Metal Haçların Değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 12/26, 62-85.
- Yavuz, C. (2023). *Adana Müzesinde Bulunan Haçlar* Yayın No. 840209) [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi ABD, Mersin.
- Yıldırım, E. (2023). *Stratonikeia Metal Buluntuları (1977-2018 Yılları)* Yayın No. 837705) [Yayınlanmamış Doktora Tezi].

- Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ABD, Ankara.
- Taş, T., & Özcan, F. (2015). MS 4.-7. Yüzyıllar Arasında Haç Motifinin Gelişimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 247-275.
- Uygun Yazıcı, S. (2023). Kırklareli Müzesi Bizans Dönemi Madeni Haçları. *Art Sanat*, 20, 613-640.
- Ünlüler, Y. (2019). *Kapadokya Bölgesi Müzelerindeki Bizans Dönemine Ait Madeni Haçlar* Yayın No. 558047) [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi ABD, Konya.
- Waldbaum, C. J. (1983). *Metalwork From Sardis: The Finds Through 1974*. Harvard University Press, London.

Görseller

Resim/Çizim 1: Kat No. 1'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 2: Kat No. 2'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 3: Kat No. 3'teki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 4: Kat No. 4'teki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 5: Kat No. 5'teki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 6: Kat No. 6'daki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 7: Kat No. 7'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 8: Kat No. 8'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 9: Kat No. 9'daki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 10: Kat No. 10'daki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 11: Kat No. 11'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 12: Kat No. 12'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 13: Kat No. 13'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 14: Kat No. 14'teki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 15: Kat No. 15'teki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 16: Kat No. 16'daki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 17: Kat No. 17'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 18: Kat No. 18'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 19: Kat No. 19'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 20: Kat No. 20'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 21: Kat No. 21'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 22: Kat No. 22'deki röliker haç (fotoğraf O. A. Şirin - çizim A. E. Şirin)

Resim/Çizim 23: Kat No. 23'teki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 24: Kat No. 24'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 25: Kat No. 25'teki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 26: Kat No. 26'daki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 27: Kat No. 27'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 28: Kat No. 28'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 29: Kat No. 29'daki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 30: Kat No. 30'daki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 31: Kat No. 31'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 32: Kat No. 32'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 33: Kat No. 33'teki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

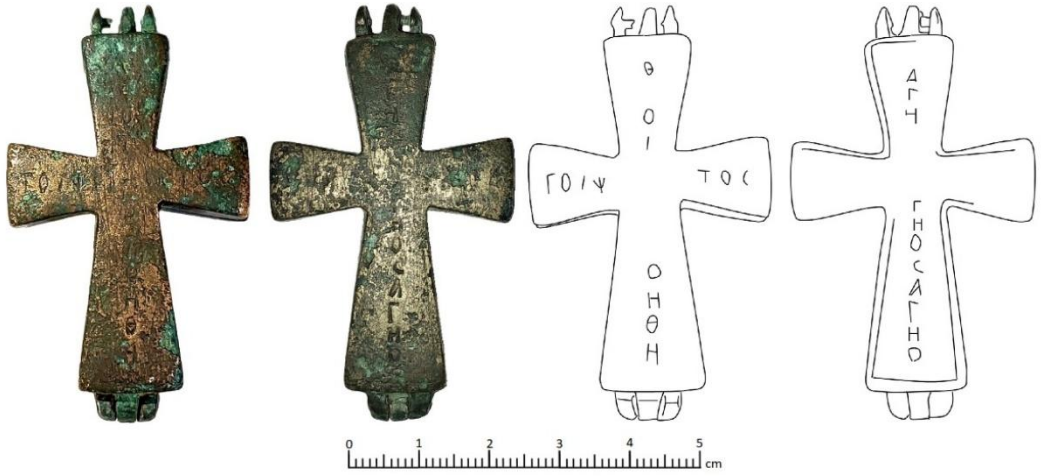
Resim/Çizim 34: Kat No. 34'teki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

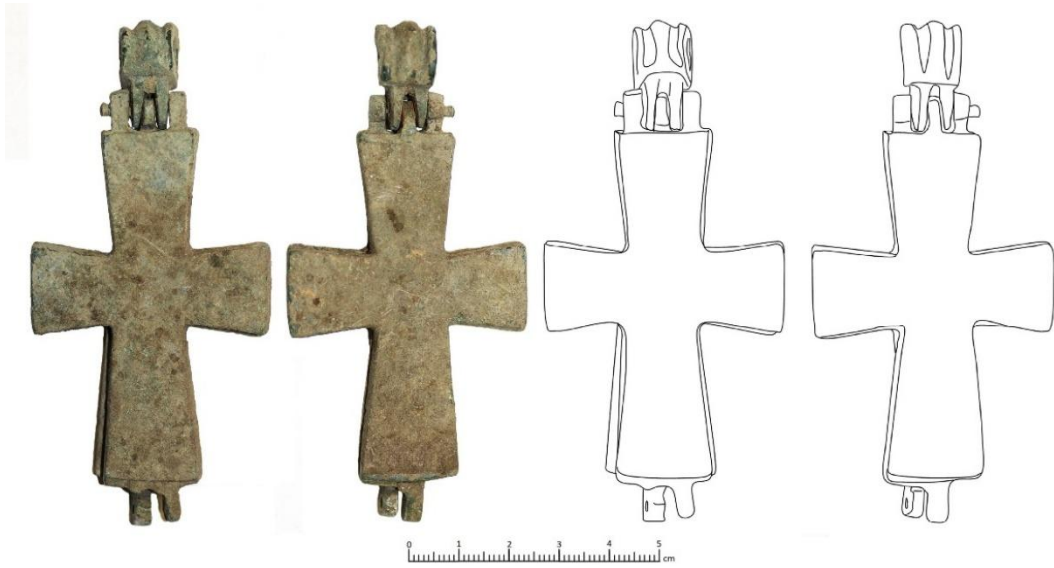
Resim/Çizim 35: Kat No. 35'teki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

Resim/Çizim 36: Kat No. 36'daki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

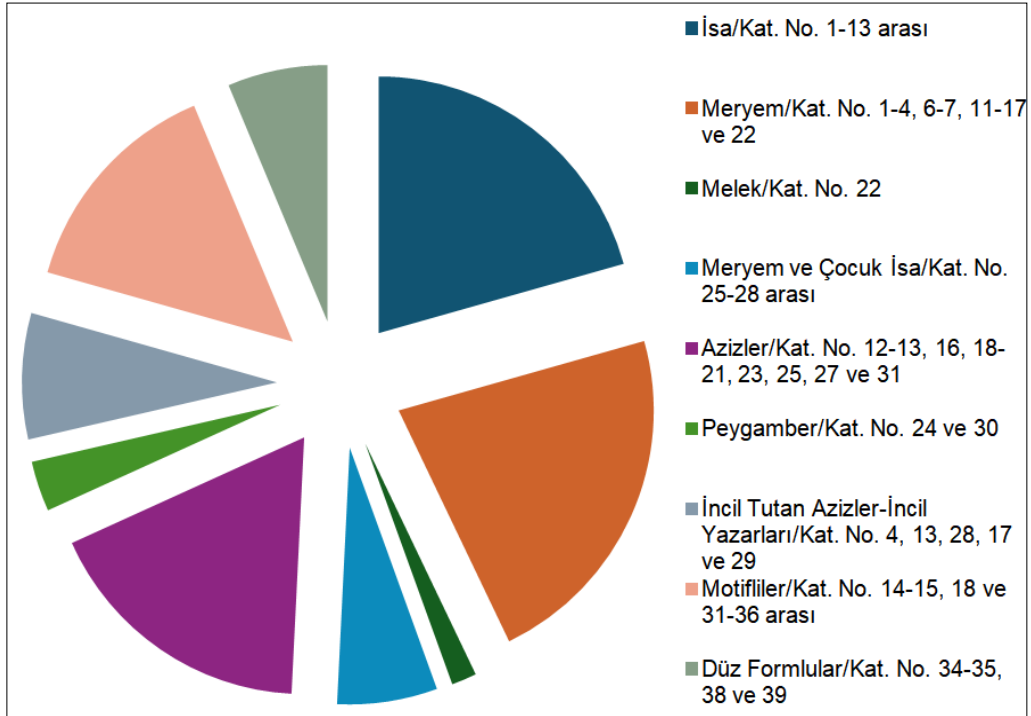
Resim/Çizim 37: Kat No. 37'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

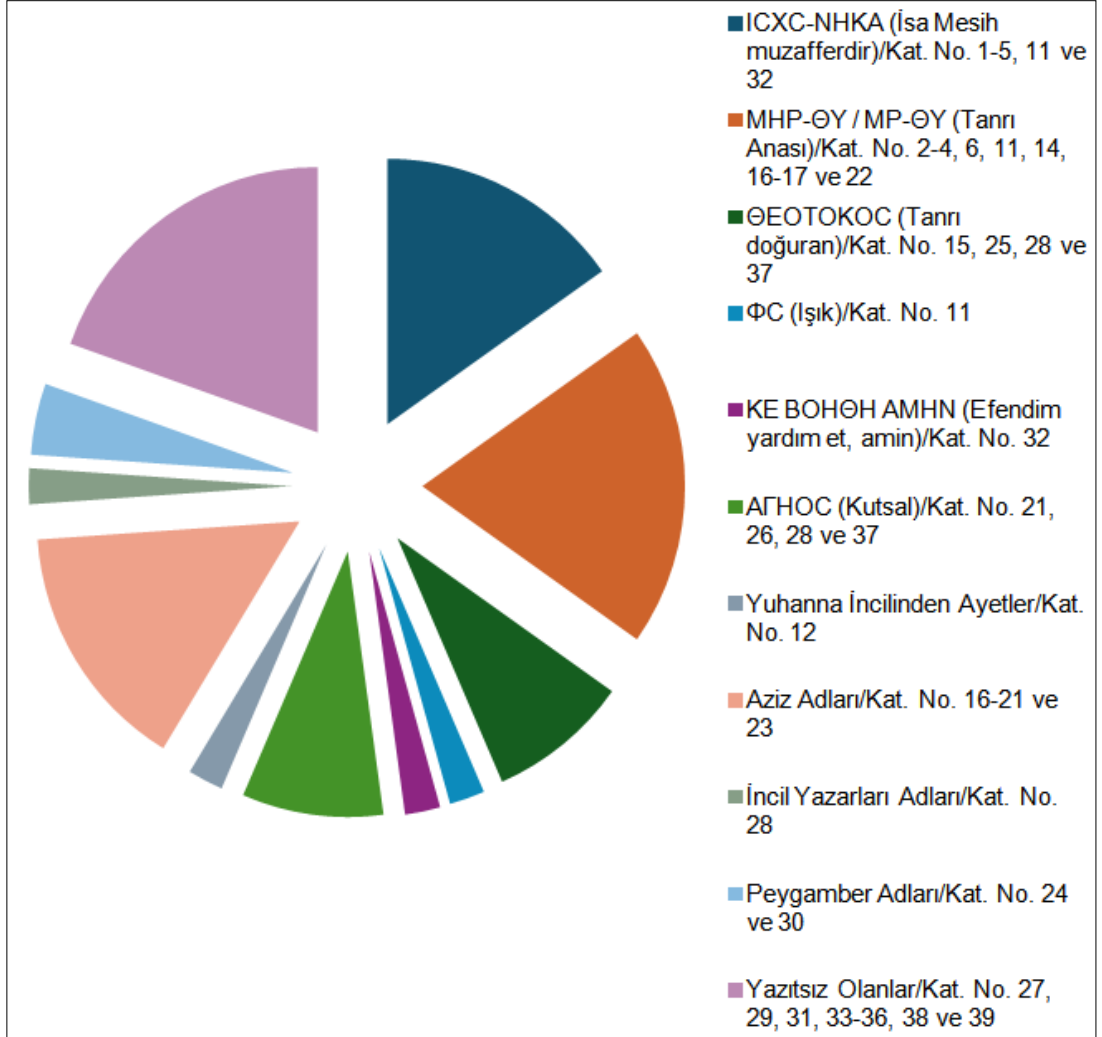
Resim/Çizim 38: Kat No. 38'deki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

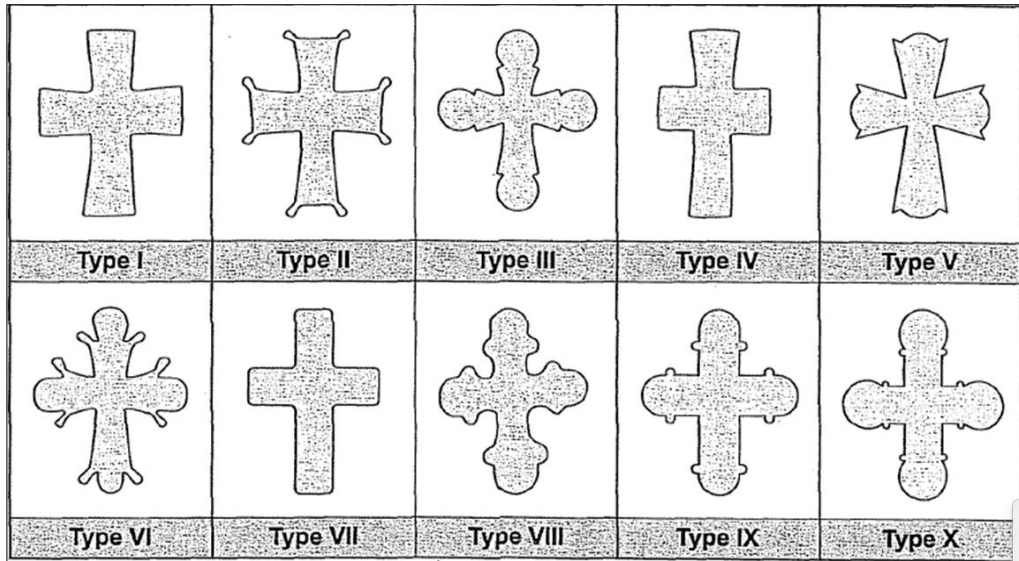
Resim/Çizim 39: Kat No. 39'daki röliker haç (fotoğraf-çizim O. A. Şirin)

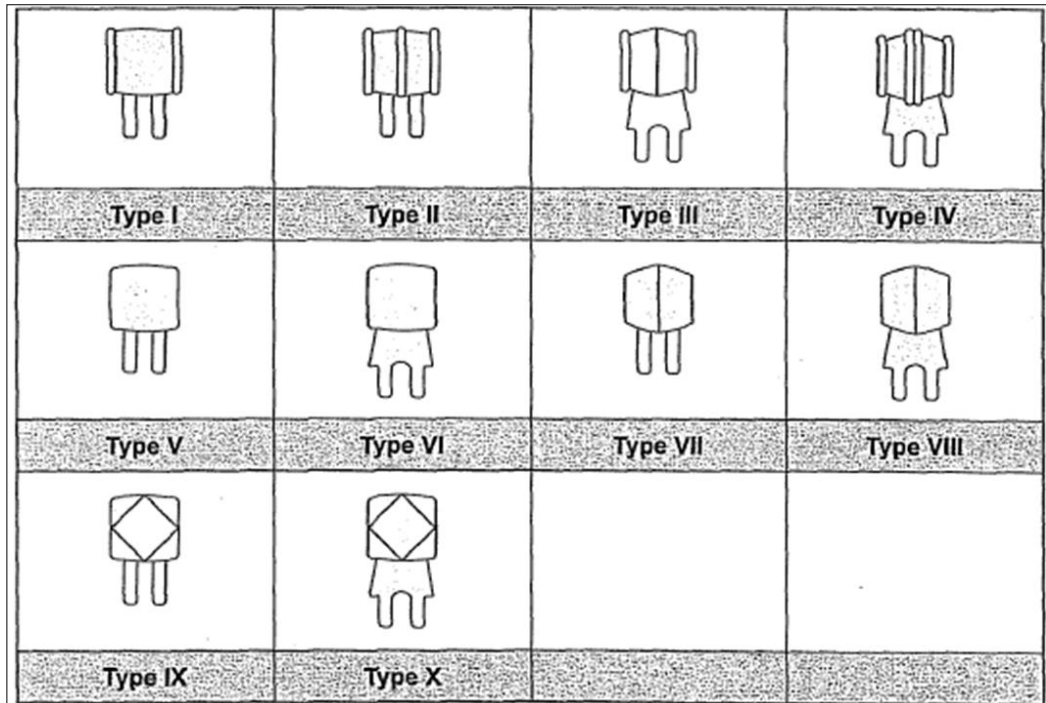
Grafik 1: Röliker haçların ikonografiye göre dağılımları

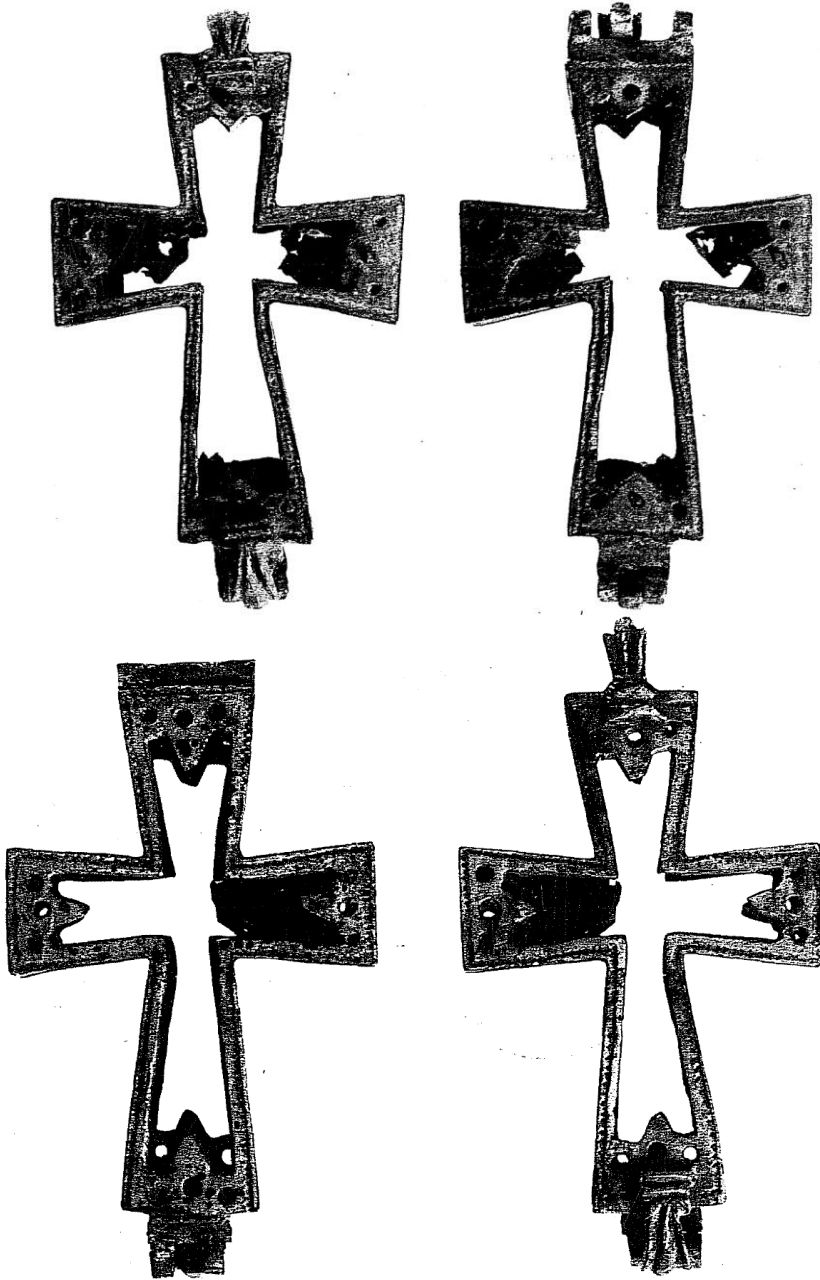
Grafik 2: Röliker haçlardaki yazıtların içeriklerine göre dağılımları.

Çizim 40: Röliker haçların form tipleri (Kaynak; Pitarakis 2006, 30, fig. 12)

Çizim 41: Röliker haçların askı halkalarına ait form tipleri (Kaynak; Pitarakis 2006, 28, fig. 28)

Resim 40: İstanbul Arkeoloji Müzesi'nden röliker haç örneği (Kaynak; Pitarakis 2006, 112-113, fig. 74-74bis).